

Resocializace odsouzených mužů ve výkonu trestu odnětí svobody

Renata Burd'áková

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Renata BURDÁKOVÁ**
Osobní číslo: **H118034**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Resocializace odsouzených mužů ve výkonu trestu
odnětí svobody**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS „Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách“ (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na:

- komplexní péči o odsouzené během výkonu trestu odnětí svobody od nástupu trestu po jeho ukončení
- možnosti resocializace a jejich význam při začlenění odsouzeného zpět do společnosti po skončení trestu
- dlouhodobé tresty odnětí svobody (výjimečné tresty a doživotí)
- součástí práce bude empirický výzkum (kvalitativní, kvantitativní, smíšený) zaměřený na vnímání programu zacházení ze strany odsouzených z hlediska věku, zdravotního stavu, vzdělání a délky trestu a jejich začleňování do těchto programů

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Jůzl, M., Olejníček, A. Penologie a penitenciární pedagogika. Brno: IMS, 2004.

Hála, J. Teorie a praxe vězeňství. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1996.

Hála, J. Úvod do teorie a praxe vězeňství. České Budějovice: VŠ evropských a regionálních studií, 2005.

Kolektiv autorů. Dlouhodobé tresty odnětí svobody. Praha: Institut pro kriminologii, 2004.

Pávková, J. et.al. Pedagogika volného času. Praha: Portal, 2002.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Václav Knop

Institut mezioborových studií

Datum zadání bakalářské práce:

11. listopadu 2013

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2014

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PaedDr. Slavomír Láca, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Renata Burdáčková

Jméno, příjmení studenta

V Brně 14. 2. 2014

Burdáč

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce seznamuje čtenáře s průběhem výkonu trestu odnětí svobody, problematikou a možnostmi resocializace odsouzených. Je zaměřena na komplexní péči o odsouzené muže od počátku trestu až po propuštění ve věznici Mírov a na fungování programů zacházení. Cílem je ukázat čtenáři, jak průběh výkonu trestu působí na osobnost jedince a zda programy zacházení a práce vězeňského personálu plní svůj účel při snaze o opětovné začlenění trestaného do běžné společnosti. Pro zjištění těchto skutečností bylo použito dotazníkové metody u tří skupin vězňů. Vyhodnocení provedeného výzkumu prokázalo význam programů zacházení i aktivitu samotných odsouzených.

Klíčová slova:

trest, věznice, programy zacházení, vězeňská služba, resocializace, náprava, osobnost

ABSTRACT

This work introduces the reader to the process of imprisonment, the problems and possibilities of rehabilitation of inmates. It focuses on the comprehensive care of the convicted man from prison early after discharge in prison peaceful and the functioning of the treatment program. The aim is to show how the course of the sentence has the personality of an individual and whether treatment programs and prison staff work fulfills its purpose in trying to reintegrate into society punished. To determine these facts were used questionnaire method in three groups of prisoners. Evaluation of the research demonstrated the importance of treatment programs and activities performed by the convicts.

Keywords:

punishment, prisons, treatment programs, prison service, social rehabilitation, rehabilitation, personality

Děkuji za pomoc a trpělivost při zpracování mé bakalářské práce panu Mgr. Václavu Knopovi, vedoucímu mé práce, a za zpřístupnění a poskytnutí informací panu Bc. Miroslavu Čulíkovi, sociálnímu pracovníkovi věznice Mírov.

MOTTO: Žádný moudrý člověk netrestá proto, že se stala chyba nýbrž, aby se neopakovala.

Seneca

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

OBSAH	7
ÚVOD	8
I. 9	
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 TREST ODNĚTÍ SVOBODY	10
1.1 SOCIÁLNÍ, PSYCHOLOGICKÉ A EKONOMICKÉ PODMÍNKY ŽIVOTA VE VĚZENÍ.....	12
1.2 TYPOLOGIE OSOBNOSTI PACHATELE	14
1.3 RESOCIALIZACE, REEDUKACE, NÁPRAVA.....	17
2 VĚZEŇKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY	20
2.1 VÝVOJ ČESKÉHO VĚZEŇSTVÍ	22
2.2 LEGISLATIVA	25
2.3 VĚZNICE MÍROV	27
3 PROGRAMY ZACHÁZENÍ VE VĚZNICI MÍROV	32
3.1 PRACOVNÍ AKTIVITY.....	32
3.1.1 PROJEKT HUMANITA	34
3.2 VOLNOČASOVÉ AKTIVITY	35
4 PRÁCE SPECIALISTŮ	37
4.1 VYCHOVATEL	37
4.2 SPECIÁLNÍ PEDAGOG.....	38
4.3 PSYCHOLOG.....	40
4.4 SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK	41
5 ZDRAVOTNÍ PÉČE O OSOBY VE VÝKONU TRESTU	43
6 DUCHOVENSÁ SLUŽBA, KULTURNĚ VÝCHOVNÁ PRÁCE A MOŽNOSTI VZDĚLÁVÁNÍ	44
II. PRAKTICKÁ ČÁST	46
7 METODOLOGIE	47
7.1 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU.....	47
8 VÝSLEDKY	48
8.1 CÍLOVÉ SKUPINY ODSOUZENÝCH S TRESTEM DO 25 LET A VĚZŇŮ VE VÝSTUPNÍM ODDĚLENÍ.....	48
(OTÁZKY 1-10 JSOU TOTOŽNÉ PRO OBĚ SKUPINY).....	48
8.2 OTÁZKY 11-13 PRO ODSOUZENÉ S VÝŠÍ TRESTU DO 25 LET.....	55
8.3 OTÁZKY Č. 11-13 PRO ODSOUZENÉ VE VÝSTUPNÍM ODDĚLENÍ.....	57
9 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	60
10 ZÁVĚR	63
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	65
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	67

ÚVOD

Téma resocializace odsouzených osob jsem si pro svoji bakalářskou práci nezvolila náhodou. Narodila jsem se a žiji v blízkosti jedné z nejznámějších věznic v ČR a vždy mne velmi zajímalo, jaký život vedou lidé za zdmi, které většina z nás zná jen z venku, protože se o tom příliš nemluví ani nepíše. I s termínem resocializace se setkáváme spíše u zdravotníků nebo ve speciálních pedagogických centrech při práci s handicapovanými. Proto jsem se rozhodla proniknout blíže do této oblasti života a seznámit čtenáře s problematikou života ve vězení a o tom, jak probíhá náprava odsouzených. Protože jen kvalitní resocializace zvyšuje u odsouzených schopnost se po propuštění úspěšně začlenit zpět do běžného společenského života, k rodině a ke své práci.

Svoji práci jsem zpočátku zaměřila na samotný výkon trestu, podmínky života ve vězení, osobnost pachatele a základní pojmy. Dále seznamuji čtenáře s vývojem českého vězeňství, nejdůležitějšími oddíly zákona 169/1999 sb. O výkonu trestu odnětí svobody a hlavní částí práce, která se zaměřuje na komplexní péči o vězně od počátku trestu až po propuštění ve věznici Mírov. Stejně jako ve všech věznicích současnosti i zde tým specialistů a dalšího vězeňského personálu vyvíjí úsilí o nápravu trestaného jedince. Věnují se zde především programům zacházení, práci specialistů, zdravotní péči i duchovenské službě.

Hypotézy, které bych chtěla ve své práci potvrdit:

- 1) Většina odsouzených je přesvědčena, že pomoc odborného personálu je pro ně velmi důležitá.
- 2) Většina odsouzených ve věznici Mírov se aktivně zapojuje do programů zacházení.
- 3) Odsouzení jsou přesvědčeni, že příprava na reálný život po skončení trestu je dostatečná.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TREST ODNĚTÍ SVOBODY

Trest odnětí svobody je běžně využívaný trest udělovaný soudem, při kterém je odsouzený přinucen strávit určený čas na určeném místě, kde je vždy v souladu se zákonem, nicméně velmi, omezován na osobní svobodě. To znamená, že je mu způsobena újma, která byť je někdy velmi citelná, je nejcharakterističtějším a nezbytným znakem trestu. Trest může být jak časově vymezen, tak může být doživotní.

„Současná doba vyžaduje přizpůsobení výkonu trestu jednotlivým skupinám odsouzených z důvodu jejich individuálních zvláštností a s cílem dosažení opětovného zapojení se do života normální společnosti. Zákon 169/1999 Sb., O výkonu trestu odnětí svobody v §7 vymezuje okruh odsouzených, u nichž je výkon trestu realizován odlišně. Řadí se sem mladiství, ženy, odsouzení s duševními poruchami, s poruchami chování, odsouzení k doživotnímu trestu, cizinci a odsouzení s uloženým ochranným léčením“.¹

Věznice se člení podle způsobu vnějšího střežení a zajištění bezpečnosti do čtyř základních typů, a to dle § 8 ZVTOS

(1) a) s dohledem, b) s dozorem, c) s ostrahou, d) se zvýšenou ostrahou.

(2) Vedle základních typů věznic uvedených v odstavci 1 se zřizují zvláštní věznice pro mladistvé.

(3) V rámci jedné věznice mohou být zřízena oddělení různých typů, pokud tím nebude ohrožen účel výkonu trestu.²

V jednotlivých typech věznic se přístup k odsouzeným projevuje nestejnou mírou jejich práv a povinností. Proto jsou ve věznicích konkrétní podmínky ještě upraveny tzv. vnitřními řády věznic, vydanými na základě zákona o výkonu trestu odnětí svobody. O zařazení odsouzeného do typu věznice rozhoduje soud podle ustanovení §56 zák.č.40/2009 Sb., trestní zákoník.

---

¹VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY 2012. Vazební věznice Pankrác. dostupné na www.vscr.cz/veznice-pankrac.cz 8.1.2014

² Zákon č. 169/ 1999 sb., O výkonu trestu odnětí svobody, § 8. <http://www.palmknihy.cz/web/kniha/zakon-c-169-1999-sb-o-vykonu-trestu-odneti-svobody-5616.htm> 8.1.2014

Výchovně represivní účel výkonu trestu je zajišťován především pracovní výchovou, kulturně výchovnou činností v mimopracovním čase a povinností dodržovat pravidla chování stanovená pro výkon trestu.

Každý, kdo vykonává trest odnětí svobody, může být za splnění zákonných podmínek po vykonání určité části uloženého trestu podmíněně propuštěn dle § 88 trestního zákoníku. Žádost může podat sám odsouzený, státní zástupce nebo ředitel věznice, případně soud, který může rozhodnout i bez návrhu. Návrh může podat též zájmové sdružení občanů, pokud zároveň nabídne záruku za dovršení nápravy odsouzeného. Soud rozhoduje ve veřejném zasedání.

Soud může odsouzeného podmíněně propustit na svobodu, jestliže odsouzený po právní moci rozsudku, zejména ve výkonu trestu svým chováním a plněním svých povinností prokázal polepšení a může se od něho očekávat, že v budoucnu povede řádný život nebo soud přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného a jsou-li splněny následující podmínky:

- *odsouzený již vykonal zákonem stanovenou poměrnou část trestu,*
- *odsouzený svým chováním a plněním povinností ve výkonu trestu prokázal polepšení a*
- *lze důvodně očekávat, že odsouzený povede řádný život nebo pokud soud přijal záruku za dovršení nápravy odsouzeného.³*

Zásadně platí, že odsouzený může být propuštěn po výkonu **poloviny uloženého trestu**. Pokud trest byl zmírněn rozhodnutím prezidenta republiky, počítá se polovina z takto zmírněného trestu.

Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovávat jej k tomu, aby vedl řádný život a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.

---

³ Zákon č. 40/2009 Sb., *Trestní zákoník*. Oddíl 7, § 88 odst. 1 a 2

V tomto vymezení můžeme identifikovat teorie trestání:

- *teorii izolace v ustanovení „chránit společnost a zabránit pachateli v trestné činnosti“*
- *teorii rehabilitační v ustanovení „výchova pachatele, aby vedl řádný život“,*
- *teorii odstrašení v tzv. pozitivní generálně preventivní funkci v ustanovení „působit na ostatní členy společnosti“,*
- *teorie restorativní- ta nebyla v době přijetí trestního zákona v roce 1961 aktuální, a proto se v účelu trestu takové ustanovení nemohlo objevit.⁴*

Základním smyslem trestu odnětí svobody tedy není jen pachatele izolovat od společnosti a tím ji chránit, ale a snad i především, vytvořit vhodné podmínky pro resocializaci pachatele.

Trest odnětí svobody představuje pro jedince závažný životní zlom. Musí se vyrovnat s celou řadou změn, které mají dopad nejen na jeho osobnost, ale i na osoby jemu blízké. Přizpůsobit se novým podmínkám života ve vězení, začít akceptovat pro něho nové předpisy a nařízení, která jsou, zvláště pro prvotrestané osoby, často jen velmi těžko zvládnutelná bez pomoci odborného vězeňského personálu. Izolovanost od okolního světa obvykle vyvolává u odsouzených psychické problémy. Mnoho z nich trpí poruchami chování, jsou nonkonformní a soužití s ostatními vězni jim činí potíže, což společně snižuje efektivitu následné resocializace. A i přes veškerou snahu specialistů a vězeňského personálu se jen velmi těžko po propuštění integrují do sociálního prostředí běžné společnosti, zvláště pak tehdy, nečeká li na ně zázemí rodiny, které zejména při dlouhodobém pobytu ve vězení často ztrácejí.

1.1 Sociální, psychologické a ekonomické podmínky života ve vězení

Každý jednotlivý odsouzený má právo na určité podmínky pobytu ve vězení v souladu s listinou základních lidských práv a svobod, čímž je zajištěno důstojné prožití a odčinění

---

⁴ ZOUBKOVÁ, I., MOULISOVÁ, M. *Kriminologie a prevence kriminality*. 2004. Str. 69-70

trestu. Právě Listina základních lidských práv a svobod v člancích 7-10 vymezuje práva na ochranu osobní svobody, soukromí, zachování lidské důstojnosti, či zákaz nucených prací. Tato práva lze omezit pouze v případech stanovených zákonem.

Sociální podmínky- odsouzený musí mít přiděleno lůžko a prostor pro odkládání osobních věcí. Musí dostávat pravidelnou stravu s přihlédnutím na věk, zdravotní stav a fyzickou aktivitu. Je mu zabezpečována doba k osobní hygieně, přiměřené osobní volno, osm hodin spánku. V neposlední řadě také kvalitní zdravotní péče (dle ustanovení zákona č.20/ 1966 sb., §§1,9 a 11).

Zajistit **psychologické podmínky** pro dobré zvládnutí výkonu trestu znamená dodržovat všechny dané zákony, vyhlášky, nařízení a vnitřní předpisy, nejen ze strany odsouzeného ale i personálu. Jak jsem již uváděla, výkon trestu odnětí svobody je pro člověka velkou psychickou zátěží. Je tedy nezbytné vytvořit podmínky, s jejichž pomocí je trest lépe zvládnán a odsouzený co nejméně frustrován. Proto byla v roce 1958 Hospodářskou a sociální radou OSN vydána standardní minimální pravidla pro zacházení s odsouzenými. Důležitou roli v tomto směru hrají také Evropská vězeňská pravidla a k nim se vztahující doporučení Rady Evropy.

Již při nástupu do výkonu trestu se proto odsouzený seznamuje s vnitřním řádem věznice, kde se dozví, nejen co je jeho povinností, ale také jakých práv se může dožadovat.

Velmi důležité je respektování soukromí. Toho jak známo je ve vězení velmi málo, proto se na něj klade velký důraz. Musí být dodržena pravidla ubytování, stravování i hygieny.

„Prostor, kde se odsouzený pohybuje, musí splňovat parametry, jako je počet metrů krychlových vzduchu, přístup k hygienickým zařízením, které jsou zdravotně nezávadné a respektují jeho soukromí. Nemá-li vězeň dostatečné vlastní ošacení, musí mu být poskytnut oděv odpovídající klimatickým podmínkám a tento v něm nesmí vzbuzovat pocit ponížení a degradace. Dále musí být vězňům umožněno komunikovat co nejčastěji písemně, telefonicky nebo jinými prostředky s rodinou, jinými osobami, zástupci externích organizací a přijímání návštěv. Nezbytnou součástí psychické pohody je zajištění přijímání informací prostřednictvím médií. Pokud vězeň pracuje, musí být vyplácena odpovídající mzda. Musí být respektováno právo vězňů na svobodné myšlení, svědomí a víry. Osobní

prohlídky musí být prováděny pouze osobou stejného pohlaví a vězeň při nich nesmí být ponižován. Práce s odsouzeným musí probíhat s ohledem na jeho státní příslušnost, etnickou a rasovou menšinu“.⁵

Tyto a ještě další nezbytnosti, které jsou v běžném životě samozřejmostí, přispívají k psychickému vyrovnání se, se všemi změnami spojenými s výkonem trestu odnětí svobody a lepší spolupráci mezi personálem a odsouzeným.

Ekonomické podmínky se ve výkonu trestu odvíjí od finanční solventnosti odsouzeného. Má-li vězeň dostatek peněz, je pro něj život ve výkonu trestu snazší. Pokud odsouzený pracuje, vyplácená mzda se rozdělí tak, že 50 % finančních prostředků je použito na pohledávky a náklady spojené s pobytem ve vězení a 50% má k dispozici odsouzený pro vlastní potřebu. Takto se rozdělují i prostředky získané od rodin, příbuzných či známých. Z peněz, které jsou určeny pro odsouzeného, si pak tento může nechat nakupovat, na jeden nákup až 700Kč a to zhruba dvakrát týdně. Někteří odsouzení ale žádné peníze nemají. Nepracují, nemají kontakty s rodinou. Těm je pak jedenkrát měsíčně poskytováno tzv. sociální kapesné, určené na nákup hygienických prostředků. Výše kapesného je určena vnitřním řádem věznice.

1.2 Typologie osobnosti pachatele

„Osobnost jedince představuje organizovaný, dynamický a jedinečný celek psychofyzických dispozic, projevujících se určitým chováním a jednáním. Předpokládá se tedy, že kriminální chování je určováno příčinami, spočívajícími přímo v osobnosti jedince a tyto příčiny je třeba umět rozpoznat, aby bylo možné efektivním způsobem jeho chování změnit. Protože je možné nalézt v osobnosti tři roviny - biologickou, psychologickou a sociální, též příčiny kriminálního chování mají zpravidla původ v těchto rovinách. Pachatele je možné z různých hledisek také třídit a klasifikovat. Např. podle osobnostních kvalit, dle zaměření trestné činnosti, podle toho, jak se liší od ostatní společnosti, v jakém žije prostředí apod. Třídících hledisek může být mnoho. Pachatelem trestného činu nemusí

---

⁵ KUBÍČKOVÁ, P., KMETÍK, I. *Penologie*. Karviná: 2011, str. 36-40

být vždy jen osoba, která se tohoto činu dopustí, ale i osoba, kterou orgány činné v trestním řízení trestně nestíhají.“⁶

Takto popisuje osobnost pachatele kriminologie, která se zabývá i osobami trestně neodpovědnými (děti, nepříčetní), osobami, jež se vyznačují tzv. sociálně patologickým chováním (prostitutky, narkomani, patologičtí hráči apod.) a dokonce i lidmi, kteří si svůj trest již odpykali. Je mnoho pachatelů trestných činů, o kterých orgány činné v trestním řízení ani nevědí.

*„Zatímco kriminologické koncepce berou v potaz veškeré možné okolnosti, které podněcují kriminální jevy, psychologie k nim přistupuje z pohledu zúčastněných jedinců tj. pachatelů, obětí i svědků). Pojem osobnost skrývá jedno s klíčových témat kriminální psychologii a vůbec všech aplikací psychologie v oblasti práva“.*⁷

Forenzní psychologie, pro niž je osobnost pachatele hlavním předmětem zájmu, věnuje nejvíce pozornosti těmto charakteristikám pachatele:

- 1) *nezdrženlivost v jednání – snaha o bezprostřední uspokojování potřeb*
- 2) *nedostatečné vnitřní zábrany- sklon relativizovat právní a morální normy, což souvisí s egocentrismem a poruchami v rozhodovacím procesu*
- 3) *tzv. kognitivní distorze (zkreslení v oblasti myšlení a paměti), která umožňuje pachateli „obhájit“ kriminální jednání před svým svědomím a pomáhají mu udržet psychickou stabilitu a chrání jeho sebepojetí.*⁸

*„Ve forenzní psychologii nabývá pojem osobnost pachatele širokou paletu konkrétních poloh, nejčastěji v závislosti na procesním postavení jedince. Tímto způsobem vzniká problematika osobnosti obviněného, obžalovaného, odsouzeného a konečně propuštěného. Souvislosti s osobností pachatele se psychologie zabývá dvěma otázkami. Za prvé, jak jedinec dospívá k připravenosti jednat kriminálním způsobem, za druhé, zda se pachatelé vyznačují určitými psychickými zvláštnostmi, které je odlišují od nepachatelů“.*⁹

---

⁶ ZOUBKOVÁ, I., MOULISOVÁ, M. *Kriminologie a prevence kriminality* 2004.

⁷ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Praha: 2004,2009. Str. 59. ISBN 978-80-7380-213-4

⁸ <http://www.fsps.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/kriminologie/osobnost> 12:12:2013

⁹ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Praha: 2004, 2009. Str. 59. ISBN 978-80-7380-213-4

V 70. a 80. letech probíhal v ČR výzkum, podle nějž byla osobnost pachatele popsána pomocí čtyř základních faktorů.

- a) emoční ladění – od postoje hostility až po afilanci
- b) úroveň strukturace vnitřních regulativů chování
- c) sociální reaktivita – odrážející vlastnost temperamentu
- d) asertivnost, prosazování se – od rafinovaného po tupou konformitu

Po zpracování získaných dat bylo vytvořeno osm typů odsouzených:

- 1) **socializovaný odsouzený** - má dobře zformovaný systém vnitřních regulativů chování, nízký sklon k agresivitě a je emočně stabilní.
- 2) **agresivní psychopat** - trestná činnost je zakotvena spíše v osobnostních než v situačních faktorech. Systém vnitřních regulativů chování je zformován nedostatečně, převládá egocentričnost a nebržděná agrese
- 3) **konformní mormon** - vyznačuje se konformností, těžkopádností až tupostí. Trestná činnost těchto lidí je snáze odhalitelná, bývají nejslabším článkem.
- 4) **nezdrženlivý, nezvladatelně puzeý** - zde převážně panuje dynamičnost, touha po vzrušení, uspokojení, slabá kontrola realitou. Kriminální prognóza je spíše nepříznivá.
- 5) **neurotický** - projevuje se nízkou měrou kriminální recidivy, pachatel má dobře zformován systém vnitřních regulativů chování, obyčejně je emočně labilní až utlumený.
- 6) **hostilní** - u těchto pachatelů je systém vnitřních regulativů rovněž celkem dobře zformován, člověk, který je také emočně labilní, bývá však nepřátelský vůči okolí, páchá hlavně násilnou trestnou činnost a méně akceptuje trest.
- 7) **podrobivý** - typ, který přijímá normy skupiny, je snadno ovladatelný, nebývá agresivní.
- 8) **anxiózní - (úzkostný) manipulátor** - je obtížně resocializovatelný, má velkou schopnost manipulace, je emočně stabilní.¹⁰

---

¹⁰ <http://www.fsps.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/kriminologie/osobnost> 12.12.2013

Výsledky výzkumů nakonec ukázaly, že typ 1,5 a 8 je charakteristický pro prvotrestané, typ 3,4 a 7 pro recidivisty. Typy 2 a 6 byly zastoupeny rovnoměrně.

„Existují i další typologie pachatelů, třeba podle druhů trestné činnosti, jako např. pachatelé, kteří přepadávají a loupí, se dělí na profesionální (svoji činnost plánují, slouží jim jako zdroj obživy) a příležitostné (páchají trestný čin občas, pokud je cíl zranitelný). Pachatelé znásilnění jsou děleni na tři typy: praví sexuální pachatelé, sadističtí sexuální pachatelé a agresivní pachatelé. Jiná typologie pachatelů tohoto druhu je např. na pachatele vedené agresí, nutkavou sexuální potřebou nebo současně agresí i sexuální potřebou a na pachatele impulzivně reagující na příležitost.“¹¹

Je zřejmé, že typologizací a typologií pachatelů může být mnoho a jistě jsou i z určitého pohledu užitečné. Přinejmenším mohou pomoci k nastavení základního směru interpretace pochopení kriminálního chování pachatele.

1.3 Resocializace, reedukace, náprava

Resocializace je proces znovuzačleňování jedince do společnosti. Úzce souvisí se socializací, což je získávání potřebných sociálních dovedností a znalostí zejména během dětství a dospívání.

„Definice socializace a resocializace jsou z hlediska teoretického vymezení jistě důležité a je dobré je připomenout. Pojem resocializace je do značné míry zatížen svojí historií z předchozího režimu v Československu, kde jádrem resocializace byla především snaha o převýchovu kriminálního ve vzorného, socialistického občana. Nic méně se tento pojem stále používá, třebaže konotace s převýchovou z něj činí pojem značně zastaralý.“¹²

Ve věznicí je resocializace chápána jako výchovné působení na pachatele trestného činu k jeho opětovnému zařazení do řádného života. Jde především o to, aby odsouzený přijal radikálně nové a odlišné vzorce chování.

---

¹¹ ZOUBKOVÁ, I., MOULISOVÁ, M. *Kriminologie a prevence kriminality*, 2004.

¹² BIEDERMAN, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Institut pro kriminologii. Praha: 2011. ISBN 978-80-7338-115-8

Podle Sochůrka se resocializací rozumí „složitý proces nápravy a změny neuspokojivé socializace, která se v penitenciárních podmínkách nazývá též korektivní socializací či penitenciární resocializací. Používá se proto, aby se odlišila od resocializace u jedinců, kteří sice mají problém se socializací, ale ne na tolik, aby jejich nedostatečná socializace vyústila v páchání trestné činnosti.¹³

Rychlost a charakteristika tohoto procesu závisí na:

- a) adaptaci dané osoby na sociální změnu a na ochotě přijímat nové vzory chování a akceptovat nové autority
- b) na míře odlišnosti nového sociálního prostředí od toho předchozího
- c) na otevřenosti nového sociálního systému vůči danému jedinci

„Výchovný proces má často podobu **převýchovy (reedukace)**. Jde především o nápravu chyb a omylů z dřívějších výchovných období. Ve výchovném procesu se můžeme setkat s mnoha nedostatky v jednání. Nejčastěji jde o oblast osvojování vadných návyků, snížený nebo zvýšený sebecit, projevy agresivity, závady v oblasti vztahu k práci, k autoritám, k pravdě, v oblasti životosprávy, sexuality. Proces reedukace je vždy náročný a zdlouhavý“.¹⁴

Může trvat týdny i měsíce. Aby byl takovýto proces účinný, je velmi důležité umět rozpoznat podmínky příčiny vzniku poruch chování. To vyžaduje obzvláštní trpělivost především od vychovatele a zvláště potom tam, kde je ze strany objektu převýchovy odpor ke spolupráci. Důležitý je i individuální přístup, získání důvěry a pedagogický takt. Ze strany vychovávaného je pak nutná ochota spolupracovat a chtít se změnit.

Z popisu předchozích termínů vyplývá, že **náprava** každého jedince, který se ocitá na okraji společnosti, páchá trestné činy a žije nezřízeným životem, je velmi obtížný, dlouhotrvající proces, jež vyžaduje oboustrannou snahu a píli. Podle řady odborníků jsou teoretické poznatky uplatňované v procesu nápravy nejvíce humánní prostředek usilující o změnu kriminálního chování pachatele a o jeho převýchovu. Vychází z pozitivistických

---

¹³ SOCHŮREK, J.: *Kapitoly z penologie*. Technická univerzita. Liberec: 2007. IBSN 978-80-7372-204-6

¹⁴ KRAUS, B., JŮZL, M., TANNENBERGEROVÁ, M. *Teorie výchovy*. Brno: 2011, IBSN 978-80-8712-04-8 Str. 38

směrů trestněprávní nauky a filozofického determinismu, vycházejícího ze současného poznání skutečného stavu daného problému a absolutně platných přírodních zákonů. Podle této teorie se pachatele nerozhoduje svojí vůlí, zda spáchá trestný čin, ale jedná pod vlivem různých osobnostních a sociálních faktorů. Tvorba a realizace rehabilitačních programů je finančně nákladná a náročná na odbornou úroveň personálu. Velmi důležité také je samozřejmě to, jak se daný jedinec ke svému problému postaví. Je to jako s nemocí. Nelze léčit člověka, který nechce být zdravý. V takovém případě vyjde veškerá snaha vychovatelů vniveč.

2 VĚZEŇKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY

České vězeňství prošlo v posledních dvaceti letech mnoha změnami, které se nepochybně dotkly celé organizační struktury a jeho koncepčního pojetí. Vězeňská služba je rozpočtová organizace podřízená ministerstvu spravedlnosti. V právním řádem stanoveném rozsahu, plní úkoly státní správy a zajišťuje výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody. Vězeňský personál jsou v podstatě státní zaměstnanci, jejichž práce zahrnuje velké množství sociální práce i celou řadu činností plánovacího, bezpečnostního, organizačního, hospodářského a personálního charakteru. Celé vězeňství je pak součástí sociálního systému zacházení s kriminální populací, jež v rámci penitenciárního působení vytváří podmínky k obnovení těch vlastností a dovedností odsouzeného, které mohou napomoci k jeho opětovné integraci do společnosti. Vězeňská služba tak plní funkci orgánu na ochranu právního řádu.

Z hlediska obsahu úkolů se člení na:

- *vězeňskou stráž, která střeží a předvádí obviněné a odsouzené, střeží objekty Vězeňské služby a zajišťuje v jejích prostorách kázeň a pořádek*
- *justiční stráž zajišťující bezpečnost a pořádek v soudních síních, soudních budovách a objektech státních zastupitelství, stará se o ochranu pracovníků soudu při soudních jednáních*
- *správní službu zabezpečující organizační ekonomickou, výchovnou, zdravotnickou a další odbornou činnost¹⁵*

Vězeňskou službu řídí ministr spravedlnosti prostřednictvím generálního ředitelství, v jehož čele stojí generální ředitel, který plně odpovídá za činnost Vězeňské služby. Generálnímu ředitelství přísluší hlavně úkoly koncepčního, odborného, metodického a kontrolního rázu, z kterých generální ředitel Vězeňské služby skládá účty ministru spravedlnosti. Generální ředitel je nadřízený všem příslušníkům Vězeňské služby. Má nad nimi personální a kázeňskou pravomoc. Generální ředitelství je tedy základním článkem v organizaci a řízení Vězeňské služby.

---

¹⁵MÜHLPACHR, P. *Speciální pedagogika*. Brno: 2010. Str. 129-130 .

Dalšími důležitými články jsou vazební věznice, kde probíhá výkon vazby a věznice sloužící k samotnému výkonu trestu.

„Důležitým předpokladem pro naplňování účelu výkonu vazby a trestu odnětí svobody ve smyslu příslušných zákonů a prováděcích předpisů je odborná příprava vězeňského personálu, založená na spojování teorie s praxí. Prošla dlouholetým vývojem a její kvalita vždy odrážela úroveň vězeňství a charakteristické znaky společenského života, zejména v oblasti politické a právní. Je potěšitelné a povzbuzující, že již od 19. století byly na našem území uplatňovány při zacházení s vězni prvky pedagogické a sociální práce, a to zásluhou významného reformátora Františka Josefa Řezáče.“¹⁶

K celoživotnímu vzdělávání slouží českému vězeňství Institut vzdělávání VS ČR, který se nachází ve Stráži pod Rálskem. Od 1.9.-2013 na základě novely zákona 555/1992 Sb. nese název Akademie vězeňské služby ČR. Je to vzdělávací zařízení s celorepublikovou působností, zajišťující teoretickou, profesní a praktickou přípravu pracovníků vězeňské služby.

Koncepce celoživotního vzdělávání zahrnuje devět stupňů vzdělávacích aktivit:

- 1) Základní odborná příprava
- 2) Služební a profesní příprava
- 3) Studium personálního zaměření
- 4) Celoživotní vzdělávání
- 5) Spolupráce s nestátními organizacemi
- 6) Výměna zkušeností
- 7) Spolupráce s vysokými školami, přednášková a osvětová činnost
- 8) Studijní a badatelské aktivity
- 9) Environmentální výchova

Vzdělanosti vězeňského personálu je v současnosti věnována velká pozornost. Výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody mohou být účinné pouze pod vedením kvalitních pracovníků.

---

¹⁶ <http://www.akademievs.cz> 14.1.2014

2.1 Vývoj českého vězeňství

Ideologie trestu provází lidstvo od nepaměti. Jen pohled na trest a trestání se s vývojem společnosti měnil. Jinak se trestalo ve starověku, jiný způsob byl typický pro středověký feudalismus či dobu osvícenství.

„Vězeňství, tak, jak je známe dnes, se začalo vyvíjet až s nástupem kapitalismu. V podstatě až do konce středověku se používalo pouze trestů fyzických nebo trestu absolutního a trest odnětí svobody je poměrně novou institucí lidské civilizace.“¹⁷

Také moderní české vězeňství prošlo mnoha etapami svého vývoje. Naši předkové si s gaunery hlavu příliš nelámali. Po mučících procedurách končili zlotřilci zpravidla na špalcích, šibenicích nebo jen tak na stromech, které byly zrovna k dispozici. Věznice téměř neexistovaly a ani nebyl zájem je zřizovat. Až do vzniku samostatného Československa se vězeňství v českých zemích vyvíjelo v souladu s právním řádem habsburské monarchie. Ale už Marie Terezie pod vlivem francouzského osvícenství zakázala při výslechu mučení a velmi významně zasáhl do vězeňství svými reformami císař Josef II. vydáním trestního zákoníku, kterým se měnila dosavadní filozofie trestu a na krátkou dobu byl zrušen i trest smrti (Všeobecný zákoník o zločinech a trestech z r. 1781).

„Ten byl obnoven roku 1795 pro velezradu a pokus o ni. Po roce vznikl Západohaličský trestní zákoník, který byl roku 1803 zaveden i v ostatních částech monarchie kromě Uher. Český vyšel ve Vídni roku 1804 pod názvem Kniha práv nad přečiněními hrdelními a těžkými řádu městského (též policie) přestupky. Navázala na josefínský řád a ukončila éru krutých feudálních trestů, sama se stala základem pozdějších trestních zákonů. Delikty byly rozděleny na zločiny a přestupky. Zločiny se trestali buď smrtí (výhradně oběšením), nebo žalářem. Ten byl doživotní nebo dočasný, od šesti měsíců do dvaceti let.“¹⁸

Na přelomu 17. a 18. století došlo rovněž k několika změnám. Nejprve byli pachatelé umístováni v tzv. v obecních domech, jakýchsi prvních sociálních zařízeních, kde byla hlavní podstatou izolace a potřeba umravňovat, ale nedocházelo k žádnému rozlišení jednotlivých pachatelů. Teprve po nějakém čase byl vytvořen trest odnětí svobody, jak ho

¹⁷ www.muklservis.cz/vykon-trestu-odneti-svobody 22.1.2014

¹⁸ FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha: 1999, str. 31. ISBN 80-86182-91-6

známe. V roce 1823 byla v Praze založena první, dnes již neexistující státní Svatováclavská trestnice, kde se poprvé rozlišovaly vězněné osoby a oddělovaly na muže a ženy, mladistvé, více či méně narušené apod. V roce 1850 pak došlo k reorganizaci českého soudnictví a zestátnění vězeňství. Byly nastoleny nové zásady a sjednocen výkon trestu. Rozvíjelo se sociální cítění a s tím zároveň snaha o pomoc odsouzeným propuštěným na svobodu. O tuto pomoc se staraly dobrovolné spolky. Vězeňský systém se začal zajímat také o vzdělávání především mladistvých delikventů.

Významnou postavou v historii českého vězeňství byl páter František Josef Řezáč (1819 – 1879), kněz, pedagog a vlastenec, který působil ve věznicích a prosazoval především moc výchovy a vzdělávání. Zastával názor, že vězeň nesmí být pouze nástrojem pomsty společnosti. Psal také o příčinách zločinnosti, za které považoval nízký stupeň vzdělání, rodinné, občanské, státní a církevní poměry. Uvažoval i o systému trestání a dokonce o alternativních trestech.

V roce 1918, se vznikem Československé republiky, kdy byl převzat justiční a vězeňský systém rakouské monarchie, byla organizace a správa vězeňství postupně zdokonalována. Prohluboval se progresivní systém výkonu trestu v podobě postupného zmírňování vězeňského režimu podle průběhu nápravy a rozdělování odsouzených do tříd v návaznosti na závažnost spáchaného zločinu. V roce 1928 již existovalo v ČSR šest mužských a jedna ženská trestnice i s odd. pro mladistvé. Vězeňství bylo centrálně řízeno Ministerstvem spravedlnosti ve spolupráci s mezinárodní komisí pro trestní právo a vězeňství. Na průběh výkonu trestu dohlíželi příslušní okresní prokurátoři, poslanci Národního shromáždění a od roku 1921 pověřeni úředníci Ministerstva spravedlnosti.

Během druhé světové války zůstal justiční a vězeňský systém zcela zachován, avšak vězeňská zařízení byla z velké části využívána německou justicí a tajnou státní policií tedy gestapem.

Po osvobození od nacistické okupace rozhodovaly o umístění do věznic revoluční národní výbory a koncem roku 1945 se řízení a správa věznic vrátila do kompetence Ministerstva spravedlnosti. Došlo k reorganizaci vězeňského personálu podle vzoru SNB (Sbor Národní Bezpečnosti). V krajských soudních věznicích a trestních ústavech byly jmenováni velitelé SVS (Státní vězeňská služba), kterým tento personál podléhal.

V letech 1953 – 1965 se československé vězeňství vyvíjelo podle sovětského vzoru. Dne 1.1.1953 bylo vězeňství jako celek převedeno do působnosti Ministerstva národní bezpečnosti, které koncem roku zaniklo a plnění úkolů vězeňství převzalo Ministerstvo vnitra. Podle vzoru Sovětského svazu byla novým způsobem stanovena struktura tzv. nápravných zařízení rozčleněných na šest typů, podle stupně střežení a odsouzení byly do jednotlivých typů zařazování dle povahy trestného činu a závažnosti provinění, a sice do I až IV nápravné skupiny. Zvláště nebezpeční odsouzení byli umísťováni do zvláštního oddělení v Leopoldově, Valdicích, Plzni a Pardubicích. Řád pro výkon trestu odnětí svobody v nápravném zařízení obsahoval také kategorii tzv. třídních nepřátel a to ještě v roce 1961.

K zásadní úpravě výkonu trestu odnětí svobody dle Standardních minimálních pravidel pro zacházení s vězni doporučených OSN byl vydán zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. V souladu s tímto zákonem zařazovaly soudy odsouzené k trestu odnětí svobody do tří nápravně výchovných skupin, kterým odpovídaly typy nápravně výchovných ústavů. Do vězeňství začali vstupovat středoškolsky a vysokoškolsky vzdělání lidé jako vychovatelé, sociální pracovníci, pedagogové a psychologové. V roce 1968 bylo v souvislosti se změnou státoprávního uspořádání ČSSR vězeňství převedeno do kompetence národních ministerstev (českého a slovenského). V rámci reformy vězeňství začal rozvíjet svoji činnost Výzkumný ústav penologický se sídlem v Praze, který se zabýval studiem pachatele a možnostmi jeho nápravy. Ten však byl na počátku 80. let, kdy vrcholilo období tzv. normalizace, zrušen a rozvíjená odbornost zanikla.

Nové ověřování odborné a morální způsobilosti ve Sboru nápravné výchovy proběhlo až v letech 1990 – 1991 na základě vydaného zákona č. 169/1990 Sb. Byla vypracována koncepce českého vězeňství v duchu evropských vězeňských pravidel, ale i vlastních humanistických tradic, na jejímž základě byl vydán zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní, který zásadním způsobem změnil organizaci, řízení a výkon vězeňství u nás.¹⁹

---

¹⁹KUBÍČKOVÁ, P., KMETÍK, I. *Penologie. Karviná: 2011, str. 21-30*

Sbor nápravné výchovy 1.1.1993 zanikl a k plnění úkolů státní správy vězeňství byla zřízena VS ČR (vězeňská služba české republiky) o jejímž působení a pravomocích jsem se již zmiňovala.

2.2 Legislativa

Pokud jde o úpravu vězeňských zákonů a pravidel, nejhůře se do dějin zapsala doba předkřesťanská. Jelikož obyvatelstvo bylo rozděleno na volné a nevolníky, omezování lidské svobody a užívání útrpného práva znamenalo pro nesvobodné, důsledkem provinění, zbavení všech práv. Ti se pak stávali otroky ať už obecními či soukromými a kruté zacházení ze strany jejich vězňů museli snášet bez možnosti obrátit se na spravedlnost. Dalo by se říct, že obnovu lidských práv přineslo až křesťanství. I když některé prvky již zapomenutého týrání vězňů se opět objevily se zánikem říše římské, vývoj šel kupředu.

Proti potlačování lidských práv vystoupil roku 1252 král Alfonso X i biskup Mediolánský. K dalšímu pokusu o úpravu právních vztahů ve vězeňství došlo roku 1718 v káznici svatého Michala. Samovazba, mlčení či povinnost pracovat uložil jako základ vězeňství mnich P. Mabillou.

Za vlády Marie Terezie se pak začal klást důraz nejen na práci, ale i na vzdělání. Byla stanovena psaná pravidla, která upravovala vztahy ve věznicích jak v Evropě, tak i v některých státech Severní Ameriky. Přes mnohé nedostatky, častou neúctou k zákonům postupně vznikaly další a další právní úpravy.

Jak je již uvedeno v jedné z předchozích kapitol, i český vězeňský a justiční právní řád prošel svým vývojem. Vězeňství 1. Republiky bylo poznamenáno obdobím Rakouska-Uherska a i když byl tento systém po roce 1948 velmi kritizován, byl mnohem společenštější a prospěšnější, než ten za vlády KSČ. Období 2.světové války a okupace, kdy bylo vše, včetně vězeňství podřízeno německé říši nepřineslo ve vývoji právních úprav žádné poznatky. Za to převzetí principu vězeňství podle vzoru SSSR svůj význam mělo. V té době vznikla řada legislativních aktů.

Dekret prezidenta republiky č.16/1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech upravovalo postavení osob, které v souladu s tímto dekretem ztratily československé občanství. To pak bylo upraveno dalším dekretem č.126/1945.

Významným legislativním aktem byl zákon 321/1948 Sb., o Sboru uniformované vězeňské strážě. 1.2.1949 byl výnosem ministra spravedlnosti vydán „Domácí řád pro okresní soudní věznic“. Práce, za niž odsouzení dostávali plat, byla základním prostředkem k nápravě. Plat však náležel státu.

Trestní zákon účinný od roku 1950 potlačuje výchovné působení na odsouzené a začíná jejich využívání jako levné pracovní síly. Vznikají dokonce tábory nucených prací, především pro těžbu uranu.

Teprve od počátku 60. Let dochází k dalším změnám jako uvolňování rigidních pravidel a odborné úrovně personálu. Zákon č.59/1965 Sb., o Výkonu trestu odnětí svobody platil 35 let. Stanovoval pravidla vnitřní diferenciací, práva a povinnosti vězňů, postavení personálu na úrovni Standardních minimálních pravidel pro zacházení s vězni vydaných roku 1958 Hospodářskou a sociální radou OSN. K významným změnám došlo také po roce 1971. V období tzv. normalizace byl kladen důraz na povinnost pracovat a to i v případě, že lékařská vyšetření toto vylučovala. Výsledky šetření po roce 1989 prokázaly, že normalizační legislativa zdaleka nezajišťovala dodržování základních lidských práv.

*„Současná podoba českého vězeňství je zcela logicky, determinována právním řádem České republiky, chápaném a interpretovaném a realizovaném v celkovém kontextu. Z hlediska právní síly mají v právním řádu prioritní postavení ústavní zákony, včetně Listiny základních lidských práv a svobod. Vedle dalších předpisů, které sice nemají povahu předpisů právních, ale z hlediska českého vězeňství právní důsledky vyvolávat mohou a v rámci státní správy jsou pro ně závazné. Koncepce rozvoje českého vězeňství předpokládá některé legislativní změny tak, aby se vytvářel dostatečný prostor pro realizaci koncepčních záměrů“.*²⁰

Základní principy jednání s odsouzenými tedy vyplývají především z Listiny základních práv a svobod, přijaté Federálním shromážděním tehdejší České a Slovenské Federativní Republiky. V článku 112 ods.1 Ústavy České Republiky ze 16.12.1992 je stanoveno, že Listina základních práv a svobod je součástí ústavního pořádku ČR. Dále pak z českého právního řádu a Doporučení Rady Evropy, jako součásti Evropských vězeňských pravidel,

---

²⁰ VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY, GENERÁLNÍ ŘEDITELSTVÍ. PRAHA- PANKRÁC. *Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015*, Praha: 2005, str. 7.

kteřá hrají velkou roli v otázkách ochrany lidských práv. Evropská vězeňská pravidla sice nejsou závazná, ale české vězeňství se jimi často řídí.

Během několika posledních let byla také vydána celá řada nových zákonů a předpisů.

Výkon trestu odnětí svobody je zabezpečován podle zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů (v platném znění), v souladu s Vyhláškou MS ČR č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu (v platném znění) a v souladu dalšími normami upravujícími výkon trestu odnětí svobody.²¹

Důležitou součástí je Trestní zákoník. *„Je to platná právní norma trestního práva hmotného. Nový trestní zákoník nabyl účinnosti 1. ledna 2010 a současně byl zrušen dřívější československý trestní zákon. V platnosti je také kodex trestního práva procesního-trestní řád, který upravuje normy trestního řízení a zejména vymezuje postup a činnost orgánů činných v trestním řízení při zjišťování trestných činů, jejich pachatelů a potrestání těchto pachatelů, také stanoví práva a povinnosti osoby, proti které se řízení vede, a dalších osob zúčastněných na řízení.“²²*

Dalšími zákony užívanými v našem vězeňském systému jsou např.

- zákon č. 141/1961 Sb., O trestním soudním řízení
- zákon č. 555/1992 Sb., O vězeňské a justiční strážži
- zákon č. 106/1999 Sb., O svobodném přístupu k informacím
- zákon č. 101/2000 Sb., O ochraně osobních údajů

2.3 Věznice Mírov

Věznice Mírov se nachází v prostorách středověkého hradu. Se svoji typickou červenou fasádou je jednou z dominant Mohelnicka. Vznikl někdy v pol. 13. stol. a zakladateli byli bez pochyby Olomoučtí biskupové, kteří jej vlastnili až do roku 1855.

„Olomoučtí biskupové používali hradu jako občasného loveckého sídla i jako útočiště před morem a válkami. Vzhledem ke své poloze byl však tento hrad častým terčem obléhání vojsk. Nejvíce utrpěl za husitských válek. V r. 1497 skončila velká přestavba hradu, kterou

²¹ www.vscr.cz 25.2.2014

²² Trestnizakonik.cz 25.2.2014

brzy po svém nástupu začal správce olomouckého biskupství Jan Filipec a která vtiskla hradu charakter pozdně gotického sídla. Později došlo k nové přestavbě, kdy již Mírov získal v podstatě svou nynější podobu. To bylo za biskupa Marka Khuena (1553-1565).“²³

„I nadále docházelo k několikerému obléhání. V roce 1684 byl hrad přestavěn na barokní pevnost, ale tu v r. 1741 vydrancovala pruská vojska. Roku 1750 sem byli převezeni vězni z Hukvald a hrad byl přestavěn na kněžskou káznici.“²⁴

V 18. stol. však v důsledku používání nové válečné techniky ztratil hrad vojenský význam. A po zrušení roboty v r. 1848 ztratil i svou funkci správní a přestal sloužit i jako káznice pro duchovní. Údržba opuštěného hradu činila značné potíže, proto jej olomoucký arcibiskup hrabě Bedřich Fürnstenberk hluboko pod cenou prodal moravskému místodržitelství, které v něm zřídilo státní věznici přenesenou sem ze Špilberka. „Za nacistické okupace v letech 1939-1945 se stal Mírov věznicí Gestapa, jíž prošla i řada vedoucích funkcionářů ilegální KSČ na Moravě a různých levicových organizací. Dále tu byli nemocní, především tuberkulózní vězni, zejména Češi a Poláci, z nichž několik tu bylo i popraveno.“²⁵

Po roce 1948 zde byli vězněni členové západního odboje a následujících čtyřicet let političtí odpůrci komunistického režimu (s výjimkou let 1961 až 1970) a později především kriminální živly za násilnou a hospodářskou trestnou činnost, Jako věznice slouží hrad Mírov dodnes a jsou zde umístováni pachatelé nejzávažnější trestné činnosti.

V současnosti je Mírov věznicí se zvýšenou ostrahou. Má oddělení s dozorem, s ostrahou, oddělení se zvýšenou ostrahou, oddělení se zvýšenou ostrahou a zesíleným stavebně technickým zabezpečením a oddělení specializované pro výkon trestu s poruchou duševní a poruchou chování ve věznici se zvýšenou ostrahou.

---

²³ SPURNÝ, F., a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách na Moravě a ve Slezsku II, Severní Morava*, Praha: 1983 Str. 152-153

²⁴ *Vydavatelství místopisného tisku*. Proxima Bohemia s.r.o. Olomoucký kraj. Města a obce olomouckého kraje.

²⁵ SPURNÝ, F., a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách na Moravě a ve Slezsku II, Severní Morava*, Praha: 1983 Str. 153-154

V čele věznice stojí ředitel a vedení spolu s ním tvoří 1. zástupce a zástupce. Dále jsou zde jednotlivá oddělení, v jejichž čele jsou vedoucí. Oddělení vězeňské stráže, výkonu trestu, logistiky, ekonomiky, oddělení správních, prevence a stížností, personální, oddělení informačních technologií a zdravotnické. Nezbytnou součástí je nástupní oddělení, jednotlivá oddělení výkonu trestu a výstupní oddělení.

Ředitel věznice vydává vnitřní řád schvalovaný GR VS, v němž jsou rozpracovány, dle podmínek věznice, ustanovení zákona o výkonu trestu odnětí svobody a prováděcích předpisů k tomuto zákonu a to včetně časového rozvrhu dne pro jednotlivé skupiny odsouzených.

Nástupní oddělení

Nově přichodící odsouzení jsou umísťováni v nástupním oddělení, odkud jsou po uplynutí potřebné doby přemístěni na základě rozhodnutí odborné komise do ubytoven s ohledem na vnitřní diferenciaci. Zde se odsouzený tedy seznámí se svými právy a povinnostmi, tak jak to vyplývá ze Zákona o výkonu trestu odnětí svobody, Řádu výkonu trestu odnětí svobody a z Vnitřního řádu věznice Mírov. Odsouzení cizinci jsou poučeni ve svém rodném jazyce nebo jazyce, kterému rozumí.

Při přijetí do věznice je odsouzený v rámci prevence podroben preventivní vstupní lékařské prohlídce včetně potřebných vyšetření.

Odsouzený si může ponechat některé osobní věci, jako jsou písemnosti související s trestním řízením a další úřední písemnosti, fotografie, dopisy, právní předpisy, vlastní knihy, psací potřeby, elektrický holicí strojek, smaltovaný nebo porcelánový hrneček na nápoje a základní hygienické potřeby. O ponechání jiných věcí rozhoduje ředitel věznice nebo jím pověřený zaměstnanec VS. Odsouzenému je poskytnut oděv podle stanovených norem a vzorů. Může používat vlastní spodní prádlo a ponožky, pokud si na vlastní náklady zajistí jejich udržování v čistotě. Množství spodního prádla je stanoveno vnitřním řádem. Stejně tak používání vlastního sportovního oblečení a obuvi při pohybových a sportovních aktivitách.

Během pobytu v nástupním oddělení, který trvá přibližně dva týdny, někdy déle, je odsouzený v péči psychologa, pedagoga a sociálního pracovníka, kteří mu pomáhají zvyknout si na vězeňský režim.

Z nástupního oddělení jsou pak odsouzení umísťováni do jednotlivých oddělení, kde probíhá samotný výkon trestu, včetně zařazení do programů zacházení. Ve věznici Mírov jsou stanoveny zásady vnitřní diferenciaci tak, aby měl odsouzený během výkonu trestu na základě slušného chování a úspěšného průběhu výkonu trestu možnost být zařazen do kolektivu odsouzených s větším rozsahem výhod a mírnějším režimem.

Před ukončením pobytu v nástupním oddělení zpracuje vychovatel tohoto oddělení návrh na zařazení odsouzeného do skupiny vnitřní diferenciaci a předkládá jej prostřednictvím speciálního pedagoga k projednání komisi. Ředitel věznice nebo zástupce pak rozhodnou o zařazení odsouzeného dle stanoviska komise. Odsouzení jsou zpravidla zařazováni do 2. skupiny VDS, což je základní skupina. Jsou sem zařazováni odsouzení s nevyjasněným postojem a přístupem k povinnostem. Nezařazují se sem odsouzení, kteří odmítají práci a jsou nezaměstnaní z vlastní viny. Ti jsou zařazováni do skupiny I. Přearazování v rámci jednotlivých skupin je možné. Rozhoduje o tom ředitel na základě stanoviska odborné komise, která jedná 1x týdně. Jejími členy jsou psycholog, speciální pedagog, vychovatel a sociální pracovník.

Výstupní oddělení

Výstupní oddělení je ve věznici Mírov zřízeno pro odsouzené v typu ostraha a v typu zvýšená ostraha. Smyslem činnosti výstupního oddělení je příprava odsouzených na samotný způsob života po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Odsouzení se sem zařazují před koncem trestu nebo před možným propuštěním. Délka pobytu ve výstupním oddělení je individuální, zpravidla šest měsíců. Programy zacházení jsou zde zaměřeny hlavně na přípravu odsouzeného pro život na svobodě. Tomu jsou přizpůsobeny všechny aktivity a práce s odsouzenými. Ti se zde učí aktivitám potřebným pro život po propuštění. Především:

- nácvičku sebeobslužných činností (praní, žehlení, úklid, vaření)
- upevňování pracovních návyků
- vytváření sociálních dovedností (umění jednat s lidmi, s úřady, společenské chování atd.).
- získání informací o aktuálních cenách, pravidla domácího hospodaření
- získání informací o dopravě a zvládnání praktických dopravních situací
- znalosti právního minima (orientace v základních právních situacích)

- sociálně právnímu poradenství
- teorii a praxi života v prvních dnech na svobodě (čemu se vyvarovat, jaké učinit kroky)

O umístění odsouzeného do výstupního oddělení rozhoduje ředitel věznice na návrh odborné komise sestavené z pracovníků přímo působících v tomto oddělení. Plnění aktualizovaného programu zacházení je zde pro odsouzeného závazné.

3 PROGRAMY ZACHÁZENÍ VE VĚZNICI MÍROV

Pojem zacházení definuje Jaroslav Hála jako „soubor aktivit vězeňských pracovníků aplikovaný s cílem motivovat vězně (poskytovat mu společensky hodnotné a osobně přitažlivé výzvy) k práci na sobě samém a tím pomáhat zvyšovat jeho šance na život v zákonitosti po propuštění z vězení a na reintegraci do demokratické společnosti.“²⁶

Programy zacházení ve věznici Mírov jsou součástí vnitřního řádu. Stanoví se pro každého odsouzeného (zpravidla již v nástupním oddělení) jako základní forma komplexního působení na odsouzené k dosažení účelu výkonu trestu odnětí svobody (viz §§ 40-41 ZVTOS a §§ 36-40 ŘVTOS).

„Program zacházení zpracovává na základě komplexní zprávy pověřený speciální pedagog věznice. Odsouzenému na doporučení odborných pracovníků nabídne výběr alternativ programů, které vycházejí z možnosti věznice. Program obsahuje konkrétní činnosti, kterých je odsouzený povinen se zúčastnit. Člení se na: pracovní aktivity, vzdělávací aktivity, speciální výchovné aktivity, zájmové činnosti a oblast utváření a upevňování extramulárních vztahů a vazeb odsouzeného. Výběr programu stvrdí odsouzený svým podpisem a schvaluje ředitel věznice nebo jeho zástupce na příslušném formuláři.“²⁷

Pokud si odsouzený nezvolí některou z navržených alternativ programů zacházení, je mu stanoven **minimální program zacházení**, jehož základ tvoří upevňování pracovních návyků a základních sociálních dovedností. Skládá se z aktivit, které jsou pedagogicky a organizačně řízeny nebo vedeny pracovníky věznice v celkovém rozsahu 20 hodin týdně.

3.1 Pracovní aktivity

„Práce je důležitou aktivitou člověka a nezbytnou součástí při formování osobnosti, rozvoje vztahu k práci, a kladných vlastností.“

---

²⁶ HÁLA, J. Úvod do teorie a praxe vězeňství. Vysoká škola evropských a regionálních studií. České Budějovice: 2006.

²⁷ ŘÁD VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY § 36. <http://www.trestni-rizeni.com/other/radtrestu.html>. 20.2.2012

Pro odsouzeného je dobře organizovaná práce, vykonávaná v odpovídajících podmínkách předmětem k uspokojování dalších potřeb. Pracovní činnost pomáhá nejen optimalizovat výkon trestu, ale pro odsouzeného má i značný ekonomický význam. Pracující vězeň může hradit celou řadu položek. Náklady na výkon trestu, výživné na děti, exekuce apod. Z jeho odměny je také jemu samotnému vypláceno kapesné, které má silný motivační efekt. Získání a upevnění návyku pracovat zvyšuje u odsouzeného šanci na zdárnou reintegraci do normální společnosti po skončení výkonu trestu. “²⁸

Zaměstnávání odsouzených přímo upravuje ZVTOS v §§ 29-33 a ŘVTOS v §§ 41-45.

Odsouzený, který byl zařazen do práce, je povinen pracovat, pokud je k práci zdravotně způsobilý. Při zaměstnávání a vzdělávání odsouzených věznice zajišťuje:

- *zařazování odsouzených do práce odpovídající jejich zdravotní způsobilosti a s přihlédnutím k jejich odborným znalostem a dovednostem včetně způsobilosti poskytovat zdravotní služby*
- *odměňování odsouzených za práci*
- *vytváření podmínek pro to, aby odsouzení mohli získat a zvyšovat si svoji pracovní kvalifikaci a rozšiřovat si svoji všeobecnou informovanost.*²⁹

Odsouzený se zařazuje do práce rozhodnutím ředitele a to zpravidla na základě doporučení odborných pracovníků. Povinnost pracovat se nevztahuje pouze na odsouzené starší 65 let, plně invalidní, jehož zdravotní stav neumožňuje trvalé pracovní zařazení, dočasně práce neschopného, nebo pokud z povahy překážky vyplývá, že je jeho pracovní povinnost vyloučena

V případě, že odsouzený odmítne zařazení do práce z vlastní viny, závažně tím porušuje povinnosti odsouzeného a je mu uložen kázeňský trest. Umístí se odděleně od ostatních

---

²⁸ ZÁHORSKÁ, J. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. Portál. Praha: 2007. Str. 136. ISBN 978-80-7367 236-2

²⁹ Zákon č. 169/1999 Sb., *O výkonu trestu odnětí svobody* §29. <http://www.palmknihy.cz/web/kniha/zakon-c-169-1999-sb-o-vykonu-trestu-odneti-svobody-5616.htm> 8.2.2014

*odsouzených v době, kdy by měl jinak pracovat, při čemž se mu neumožní zájmová činnost ani sledování televize.*³⁰

Snahou pracovníků oddělení zaměstnávání vězňů je získat pracovní uplatnění pro co nejvíce odsouzených. Vzhledem k převaze odsouzených ve zvýšené ostraze, je nutné zaměřit se na činnosti, které lze provádět v areálu věznice. Pracovně právní vztahy musí být také v souladu se zákoníkem práce. Tzn. Pracovní doba, povinné přestávky, práce přes čas, systém odměňování apod. Ve věznici Mírov pracují odsouzení v několika oborech.

Výroba nábytku, výroba čidel, povrchová úprava hliníkových a litinových odlitků, dále pak navíjení statorů, elektromotorů a kovovýroba. Nemalou část práce tvoří také dřevovýroba a výroba nábytku. Zaměstnaných je zde v současné době zhruba 60 % odsouzených. Pracují pod vedením zkušených mistrů, vyučených v jednotlivých oborech a samozřejmě pod dozorem vězeňské stráže.

Kromě možnosti být zařazen do pracovních aktivit, což se nepoštěstí každému, jsou tu i další pracovní činnosti. Odsouzení se podílejí např. na drobných opravách (lůžka, skříňky), mytí oken, generálním úklidu, či malování ubytovacích prostor pod vedením vychovatele. Podle Evropských vězeňských pravidel ale nesmí být práce vězňů používána jako trest. I ve vězení platí zákaz nucených prací. Práce musí být užitečná a dostatečná. Musí rozvíjet schopnosti vězňů tak, aby i po propuštění zvládli pracovat a užít se tak. Mladé odsouzené je třeba zařazovat do práce včetně odborného výcviku. Je-li to možné, odsouzený si má druh práce zvolit sám. Práce jej musí motivovat a být pro něj přínosem.

3.1.1 Projekt Humanita

Velkým problémem je zaměstnávání odsouzených s doživotním trestem. Kvůli bezpečnosti smějí pracovat pouze na svém oddělení, které je přísně střeženo a ve spleti chodeb se na každém dvacátém kroku nachází zamykatelné mříže. Je velmi obtížné najít pro ně vhodnou pracovní činnost. Při tom právě pro tyto vězně má práce největší terapeutický

---

³⁰ ŘÁD VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY § 41. <http://www.trestni-rizeni.com/other/radtrestu.html>. 20.2.2012

a sociální přínos. Pokud odsouzení nepracují, roste mezi nimi napětí a zvyšuje se procento kázeňských přestupků a bezpečnostní rizika. Zároveň, zvláště u odsouzených na doživotí, kteří jsou v celách po jednom, se snižuje schopnost komunikace a navazování sociálních vztahů.

„V mírovské věznici odsouzení k doživotnímu trestu pracují. V roce 2010 byl ve vazební věznici v Olomouci odstartován ve spolupráci s Českým červeným křížem, Celní správou ČR a vězeňskou službou ČR projekt Humanita. Zde však, vzhledem k častému střídání odsouzených není práce tak efektivní. Proto byl přesunut na Mírov, kde má svůj smysl i účel a navíc pomáhá. A odsouzení mohou pracovat na svých celách. Odstraňují světové značky z nelegálních kopií oděvů, zabavených Celní správou ČR. Z mikin a triček se každý den pečlivě snaží odstranit loga, aby se mohlo oblečení použít na humanitární pomoc. Třeba během povodní nebo jiných živelných katastrof. V jedné z cel je zřízena šicí dílna pro dva „krejčí“. Šijí deky do aut pro lidi, kteří uvíznou na dlouhé hodiny v dopravní zácpě.“³¹

Největší chloubou mírovských vězňů je ale ruční výroba látkových hraček, kterou zaštiťuje projekt „Pomáháme pomáhat“. I ty vyrábějí odsouzení k doživotnímu trestu. A jsou na ně patričně pyšní. Hračky jsou určeny dětem, které se staly obětmi dopravních nehod. Proto jsou součástí hasičských a policejních vozů, zasahujících při nehodách.

3.2 Volnočasové aktivity

Činnosti volného času (tzv. volnočasové aktivity) představují široké spektrum nejrůznějších konkrétních činností. To se zejména v poslední době neustále rozrůstá a obohacuje. Volnočasové aktivity ve výkonu trestu bývají zpravidla pro odsouzené organizovány v souladu s programy zacházení, dle odbornosti personálu a možností věznice. Daly by se rozdělit do následujících skupin.

- 1) zájmové aktivity
- 2) sportovní aktivity
- 3) vzdělávací aktivity

---

³¹ RYBNÍČKOVÁ, S. *Šumperský a Jesenický deník*. denik.cz. 19. 2. 2014

- 4) sociální aktivity
- 5) hobby a manuální aktivity
- 6) speciálně výchovné aktivity

V životě odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody je veškerý čas člověka řízen přesně stanoveným časovým rozvrhem dne. Ve společenském životě existuje ještě několik dalších aktivit, které ale ve výkonu trestu realizovat nelze. Je to například cestování, návštěva kin a divadel nebo společenských událostí. Přesto, že tyto další aktivity nemohou být vězňům umožněny, ty základní se staly velmi důležitou součástí celého programu resocializace.

Ve věznici Mírov jsou odsouzeným k dispozici všechny uvedené základní skupiny. Na utváření volnočasových aktivit se podílejí jak odborní pracovníci, tak vychovatelé.

Zájmové aktivity, hobby a manuální aktivity – mají na starost převážně vychovatelé. Mají na starost různé kroužky, společenské hry, půjčování knih, zprostředkovávají odsouzeným kontakt s okolním světem prostřednictvím možnosti odběru denního tisku, časopisů, sledování televize. Mezi oblíbené činnosti u odsouzených patří zájmové kroužky – akvaristika, kroužek křížovek a sudoku, základy práce s PC, světová kinematografie, vaření a modelářství. Vychovatelé také vedou většinu **sportovních aktivit** např. kondiční cvičení, stolní tenis, posilování. Je všeobecně známo, že pohybová činnost má blahodárný vliv na organismus. Nejen, že se cvičením zvětšuje svalová hmota, což oceňují hlavně muži, ale také snižuje riziko kardiovaskulárních chorob, vzniku osteoporózy, snižuje výskyt depresí, zabraňuje srážení krve. Při cvičení navíc dochází k uvolňování hormonů endorfinů, kterým se, ne na darmo, říká hormony štěstí. Odsouzení sportují velmi rádi. Všemi těmito činnostmi se u odsouzených prohlubuje fyzické i duševní zdraví, pomáhají k odbourání psychických potíží spojených s výkonem trestu.

Odborní pracovníci oddělení výkonu trestu se pak starají o fungování **vzdělávacích, sociálních a speciálně výchovných aktivit** jako jsou vědomostní kroužky, jazykové kroužky, muzikoterapie, různé individuální terapie, psychoterapie, právní poradenství a výtvarné činnosti. Sociální pracovníci pak zajišťují sociálně právní poradenství a individuální sociální poradenství.

4 PRÁCE SPECIALISTŮ

Na činnosti oddělení výkonu trestu, případně výkonu vazby a trestu jednotlivých věznic se podílejí nejen příslušníci ve služebním poměru, ale i občanští pracovníci realizující samotné zacházení s odsouzenými. Činnost specialistů vychází z jejich náplně práce, která je zaměřena na vzdělávací, speciálně výchovné a zájmové aktivity. Specialisté pedagogických profesí a další odborní pracovníci se účastní tvorby programů zacházení s odsouzenými. Největší skupinou jsou na odděleních výkonu trestu vychovatelé. Dále pak speciální pedagog, psycholog, sociální pracovník, případně pedagog volného času a vychovatel terapeut.

4.1 Vychovatel

„Prioritu v činnostech vychovatele má zacházení s odsouzenými odpykávajícími si svůj trest odnětí svobody ve věznicích a zvláštních odděleních vazebních věznic. Ve spolupráci s psychologem vede odsouzené k přijetí viny a odpovědnosti za spáchaný trestný čin. Učí je a motivuje ke změně životního stylu, učí je jednat s lidmi a zvládat náročné životní situace. Organizuje vše potřebné, aby odsouzený mohl plnit svůj program zacházení. V souladu se zákonem o výkonu trestu odnětí svobody využívá při zacházení s odsouzeným též odměn a kázeňských trestů.“³²

„Vychovatel je členem týmu, jehož základním úkolem je komplexní výchovná, vzdělávací, diagnostická a preventivní činnost zaměřená na celkový rozvoj osobnosti a na socializaci, resocializaci a reedukaci včetně cílených opatření k optimalizaci vzdělávacího procesu odsouzených a realizaci protidrogové prevence v rámci věznice. Vychovatel je odborně řízen prostřednictvím speciálního pedagoga a je podřízen vedoucímu oddělení“.³³

---

³² HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. Vysoká škola evropských a regionálních studií. České Budějovice: 2006. Str. 60.

³³ MÜHLPACHR, P. *Speciální pedagogika*. Brno: 2010. Str. 144 .

Dle § 45 ZVTOS má vychovatel také právo udělovat kázeňské odměny a podle § 46 zákona kázeňské tresty

Kázeňské odměny v pravomoci vychovatele:

- pochvala
- mimořádné zvýšení doby trvání návštěv během jednoho kalendářního měsíce až na 5 hodin
- povolení jednorázového nákupu potravin a věcí osobní potřeby odsouzenému, který jinak tyto nákupy nemůže provádět
- zvýšení kapesného nejvýše o jednu třetinu na dobu jednoho měsíce
- rozšíření osobního volna na sportovní, kulturní nebo jiné zájmové aktivity až na dobu jednoho měsíce

Kázeňské tresty v pravomoci vychovatele:

- důtka
- snížení kapesného nejvýše o jednu třetinu až na dobu jednoho měsíce.
- propadnutí věci
- umístění do uzavřeného oddělení s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení až na 7 dnů
- odnětí výhod vyplývajících z předchozí jíím udělené kázeňské odměny

4.2 Speciální pedagog

Speciální pedagogika je v současné době chápána jako pedagogická disciplína zabývající se problematikou znevýhodněného jedince od jeho narození až po stáří. Je zaměřena především na výchovu a vzdělávání, na společenské a pracovní možnosti zdravotně a sociálně znevýhodněných osob. Předmětem péče speciální pedagogiky jsou tedy osoby, které potřebují podporu při výchově a vzdělávání, při pracovním a společenském uplatnění.

Takovými osobami jsou v podstatě i lidé odsouzení k výkonu trestu. Jejich sociální a společenské postavení je zpravidla na velmi nízké úrovni a to nejen z důvodu uvěznění,

ale již před tím, než se do vězení dostali. Samozřejmě jsou i lidé, jejichž postavení ve společnosti se nezmění ani po návratu z výkonu trestu, ale těch je velmi málo. Proto je práce speciálního pedagoga ve vězeňství nezastupitelná. Nejen že plní svěřené úkoly, působí také jako diagnostik a poradce.

„Speciální pedagog je odborný zaměstnanec oddělení, který garantuje u svěřených odsouzených odbornou úroveň realizace programu zacházení a vnitřní diferenciaci. Odborně řídí výkon práce vychovatelů a pedagogů volného času. Odpovídá, ve spolupráci s ostatními odbornými zaměstnanci, za úroveň odborného zacházení s odsouzenými v návaznosti na jejich komplexní zprávy. Speciální pedagog je také odborným poradcem ředitele věznice v oblasti pedagogických aspektů výkonu trestu, a to z hlediska všech zúčastněných (odsouzených i zaměstnanců).“³⁴

Také speciální pedagog má podle zákona právo udělovat kázeňské odměny a tresty. Kromě udělování odměn a trestů, ve stejném rozsahu jako vychovatel, má ještě právo udělovat:

Kázeňské odměny:

- zvýšení kapesného nejvýše o jednu třetinu na dobu dvou měsíců
- věcnou nebo peněžitou odměnu až do výše 300 Kč

Kázeňské tresty:

- snížení kapesného nejvýše o jednu třetinu až na dobu dvou měsíců
- zákaz přijetí jednoho balíčku v kalendářním roce
- pokutu až do výše 300 Kč
- umístění do uzavřeného oddělení s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení až na dobu 14 dnů
- celodenní umístění do uzavřeného oddělení až na 7 dnů
- odnětí výhod vyplývajících z předchozí, jím udělené kázeňské odměny

---

³⁴MÜHLPACHR, P. *Speciální pedagogika*. Brno: 2010. Str. 146.

Nic proti odměnám a trestům, je to zakotveno v zákoně. Ale pedagog je především učitel a vychovatel. Měl by hlavně radit, učit novým věcem, připravovat pro život. V případě odsouzených, pro život mimo vězení. Možná by nebylo marné, tuto kompetenci u speciálního pedagoga zrušit. Možná by nebylo marné, zavést spíše něco, jako známkovací systém ve škole. Určitě by to většině vězeňským pedagogům usnadnilo práci. Kdyby třeba za dobře splněné úkoly, za mimořádnou snahu či schopnosti, odsouzenému udělovali červené puntíky a za každé porušení pravidel a kázně černé puntíky, mohli by potom za určitý počet těchto puntíků podat návrh k vedoucímu oddělení výkonu trestu, aby ten následně rozhodl o výši a druhu odměny nebo trestu. Asi to zní směšně, avšak dle mého názoru rozumě. Práce s odsouzenými je stejně náročná a vyčerpávající, jako práce např. s handicapovanými lidmi ve speciálních zařízeních. Úkoly pedagoga i jako vychovatele často vyplývají a jsou podmíněny určitými kritickými situacemi. Vedle odborné erudice a sociální role by měl být obdařen mnoha dalšími schopnostmi a vlastnostmi. Především láskou k lidem a k práci s lidmi („zločinci“ jsou také lidé). Musí umět pracovat sám za sebe, na svém místě, ve svém okruhu působnosti a podle své kompetence, podle svého nejlepšího vědomí a svědomí pomáhat, ale pokud možno, nikoho neodklánět od jeho vlastní cesty. Musí být schopen najít správnou míru a také čas pro sebereflexi, spontaneitu, připravenost a otevřenost k setkání. Pro vychovávané by měl být příkladem. Tak proč ho zatěžovat ještě přemýšlením o tom, jaký trest či odměnu odsouzenému udělí. Tím se jen narušují jejich vzájemné vztahy a důvěra.

Vliv pedagoga nelze nahradit učebnicemi, stejně tak mravní poučování nebo soustava trestů a povzbuzování, nemá takový vliv, jako osobní příklad učitele. Kouzlo jeho osobnosti je nenahraditelné. Výběr, vzdělání a kvalita vězeňského personálu by tedy měla být základní prioritou penitenciární péče. Postoje, znalosti a dovednosti by měly být považovány za klíčový problém, jenž je spatřována právě v profesionalizaci, odborné způsobilosti a vysoké úrovni znalostí, dovedností a motivací k výkonu povolání.

4.3 Psycholog

„Penitenciární psychologie – je součástí forenzní psychologie. Zabývá se psychologickou problematikou věznění člověka, jeho adaptací, prožíváním, psychologickými aspekty zacházení s vězněm včetně aplikace psychologických metod, penitenciární diagnostikou

(zařazování odsouzených do skupin), vhodnosti pracovního zařazení vězně, expertizou pro posouzení možného podmíněného propuštění, interakcí vězeň – personál, psychologickým výběrem personálu apod. Nedílnou součástí snah penitenciární psychologie je i harm reduction – minimalizace negativních dopadů věznění na psychiku člověka. Obecně lze říci, že zkoumá psychologické problémy procesu penitenciárního zacházení“.³⁵

„Mezi základní činnosti psychologa působícího ve vězeňství patří psychologická diagnostika, individuální a skupinové poradenství a psychoterapie. Psycholog může významným způsobem ovlivnit složení vězeňského personálu. Aktivním životem uvnitř skupiny vězeňských pracovníků získává důvěru a potřebnou autoritu, s níž pak má možnost své kolegy pozitivně ovlivňovat“.³⁶

4.4 Sociální pracovník

Sociální pracovník poskytuje odsouzeným ve výkonu vazby i výkonu trestu odnětí svobody sociální a právní informace a poradenství. Spolupracuje s obecními a městskými úřady, s probační a mediační službou, azylovými domy apod. Pomáhá odsouzeným při zvládnání obtíží spojených s dlouhodobým odloučením od rodiny. Vede zájmové aktivity a poskytuje individuální nebo skupinové poradenství.

„Sociální pracovník je odborný zaměstnanec oddělení, jehož základním úkolem je samostatná sociální práce, která je zaměřena zejména na plynulý přechod odsouzených do řádného občanského života. Při její realizaci dbá na zajištění a dodržení standardů kvality poskytovaných sociálních služeb. Je podřízen vedoucímu oddělení výkonu trestu

---

³⁵ KUBÍČKOVÁ, P., KMETÍK, I. *Penologie*. Střední škola ochrany osob a majetku. Karviná: 2011 str.7

³⁶ HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. Vysoká škola evropských a regionálních studií. České Budějovice: 2006. Str. 57-58.

³⁶ KUBÍČKOVÁ, P. KMETÍK, I. *Penologie*. Střední škola ochrany osob a majetku. Karviná: 2011 str.49

a současně je odborným poradcem ředitele věznice v oblasti sociálně právních aspektů výkonu trestu a v oblasti přechodu odsouzených do řádného občanského života“.³⁷

---

³⁷ KUBÍČKOVÁ, P., KMETÍK, I. *Penologie*. Střední škola ochrany osob a majetku. Karviná: 2011, str. 49

5 ZDRAVOTNÍ PÉČE O OSOBY VE VÝKONU TRESTU

Stejně jako na každého občana, nejen v naší republice, i na odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody se vztahují základní lidská práva, mezi něž patří i právo na zdravotní péči. I odsouzený je jen člověk, který může trpět jak psychickými, tak fyzickými zdravotními problémy. Ani tomu nejzdravějšímu se občas nevyhne nějaké to nachlazení či bolest zubů. Odsouzení často stráví ve vězení mnoho let, zestárnou a onemocní běžnými stařeckými chorobami. A nevyhýbají se jim ani zákeřná onemocnění. Protože však ne vždy lze, z bezpečnostních důvodů, ošetřit odsouzeného v civilním zdravotnickém zařízení nebo jej umístit pod dozorem do civilní nemocnice, byly zřízeny vězeňské nemocnice a zdravotní péči ve věznicích zajišťují zdravotní střediska daných věznic, kde působí stabilní i externí zdravotničtí odborníci. Zdravotní péče je zajišťována ve spolupráci s veřejným zdravotním pojištěním. Odsouzeným musí být k dispozici veškeré lékařské služby, stejně jako na svobodě.

Ve věznici Mírov je zřízeno zdravotní středisko, které disponuje i lůžkovou částí se dvěma střeženými celami. Lékařskou péči zde zajišťují tři lékaři na plný úvazek včetně dentisty. Dále pět zdravotních sester, z nichž jedna plní funkci vrchní sestry a koordinuje práci ostatních a jedna rehabilitační sestra. Externě sem dojíždí psychiatr, ortoped, oftalmolog, rentgenolog. V případě infekčního nebo jiného vážnějšího onemocnění či zranění jsou pak odsouzení převáženi do vězeňské nemocnice v Brně a v Praze. Geriatričtí a dlouhodobě nemocní do vězeňské léčebny dlouhodobě nemocných v Ostravě-Karviné. Dojde-li k akutnímu stavu, kdy ve věznici není lékař momentálně přítomen, VS se musí obrátit na rychlou záchrannou službu. Rozhodnutí o postupu léčby a případné hospitalizaci, je pak zcela na lékaři záchranné služby.

Práce zdravotníků ve vězeňském zařízení není jednoduchá. Lékaři a sestry pečují o tělesné a duševní zdraví odsouzených stejnou měrou, jakou by činili ve svobodné společnosti. Musejí při tom postupovat v souladu se zákonem č. 20/1966 Sb., O péči o zdraví lidu, všemi lékařskými pravidly, profesionálně, s empatiemi a bez zaujetí.

6 DUCHOVENSKÁ SLUŽBA, KULTURNĚ VÝCHOVNÁ PRÁCE A MOŽNOSTI VZDĚLÁVÁNÍ

Uspokojování náboženských, duchovních a morálních potřeb je pro člověka stejně důležité, jako práce, zdraví či rodina. Ve vězení se to nezmění. Je li člověk věřící, ačkoli jeho morálka byla v životě narušena, je nutné jeho duchovní potřeby uspokojovat. Je to právě víra, která lidem často pomáhá lépe zvládat životní situace. Proto i odsouzenému nezřídká pomůže snáze se vyrovnat s pobytem ve vězení a přivést jej na správnou cestu upevnění jeho morálky.

„Duchovní služba ve vězeňské službě umožňuje vězněným osobám projevovat i aplikovat jejich ústavou zaručené náboženské vyznání, přispívá akcentací duchovních motivů k překonání kriminogenních vlivů a přijetí vlastní viny, změně jejich smýšlení a zlepšení kvality mezilidských vztahů. Podílí se rovněž na přípravě a realizaci programů zacházení a na pomoci propuštěným k plnohodnotné reintegraci do společnosti (postpenitence). Pokud jde o personál, nabízí zájemcům pastorační službu.

Duchovní služba je zásadně dobrovolná a ekumenická, nečiní si nárok na misijní činnost. Klientem není člen té které církve, ale potřebný člověk. Na duchovní službě participují jak členové Vězeňské duchovenské péče a ostatní dobrovolní pracovníci doporučení registrovanými církvemi, tak kaplani VS.“³⁸

Činnost duchovních tedy ve věznicích probíhá ve dvou rovinách. Dobrovolná vězeňská duchovenská péče a kaplanská služba. Ve věznici Mírov jsou zastoupeny obě tyto složky. Individuálně zde působí katolický kněz, se kterým se 1x měsíčně koná bohoslužba. Dále zde působí zástupci několika dalších církví, např. římsko katolický kněz, zástupce církve adventistů sedmého dne, svědci Jehovovi a další.

Kulturně výchovná práce a vzdělávání odsouzených ve věznici Mírov se děje prostřednictvím programů zacházení. Vzhledem k umístění vězňů v oddělení s ostrahou a se zvýšenou ostrahou bylo nutné přizpůsobit i kulturu a učení této situaci. Ačkoliv si zde

---

³⁸ VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY, GENERÁLNÍ ŘEDITELSTVÍ. PRAHA- PANKRÁČ. *Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015*. Praha: 2005. Str. 16

odsouzení nemohou zvyšovat kvalifikace, učit se stále mají co. Vychovatelé a specialisté pro ně připravují různé vzdělávací kroužky a kulturní aktivity. Mezi oblíbenými vzdělávacími aktivitami jsou například základy práce s počítačem, jazykové kurzy (němčina či francouzština), základy českého jazyka, vědomostní kroužek nebo kroužek sudoku.

Zájmové aktivity jsou pak sestaveny tak, aby nahradily kulturní vyžití. Odsouzení rádi navštěvují kroužek světové kinematografie, modelářství, dokumentární kroužek, audiokroužek či hru na bicí nástroje.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

7 METODOLOGIE

K ověření hypotéz a splnění cílů bylo použito kvantitativního výzkumu, metodou dotazování ve formě anonymních dotazníků, vytvořených vlastní konstrukcí pouze pro účely této bakalářské práce.

Dotazníky byly koncipovány pro tři skupiny odsouzených tak, aby odpovědi na otázky byly snadno zvládnutelné a nezabraly respondentům příliš mnoho času. Proto bylo z celkového počtu 13 otázek 11 uzavřených (odpověď pouze z daných možností) a 2 otevřené (vyjádření vlastními slovy).

Cílem výzkumu bylo najít odpovědi na otázky:

- 1) Vytváří VSČR předpoklady pro zvládnutí osobních problémů spojených s izolací odsouzených od společnosti, rodiny a blízkých?
- 2) Považují odsouzení aktivity organizované VS za dostatečné z hlediska resocializace?
- 3) Cítí se před propuštěním připraveni pro civilní život?

7.1 Charakteristika výzkumného souboru

Pro samotný výzkum byly určeny tři skupiny odsouzených. Skupinu nejpočetnější tvořili odsouzení s trestem do 25 let. Zde bylo rozdáno 50 dotazníků. Návratnost byla 90 %. Odsouzeným ve výstupním oddělení bylo dáno 15 dotazníků, návratnost byla 80 % a odsouzeným k doživotnímu trestu byly dány čtyři dotazníky, ale nevrátil se žádný. Z toho důvodu jsou v následující části vyhodnoceny odpovědi pouze od prvních dvou skupin

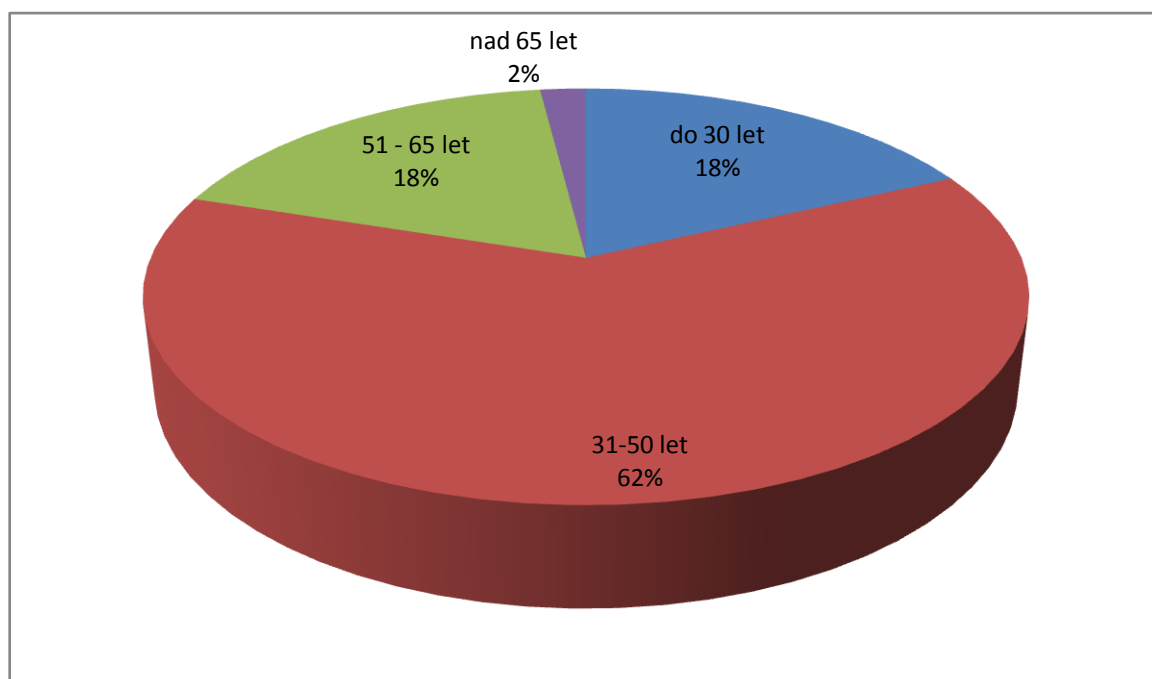
8 VÝSLEDKY

8.1 Cílové skupiny odsouzených s trestem do 25 let a vězňů ve výstupním oddělení

(otázky 1-10 jsou totožné pro obě skupiny).

Otázka č. 1: Do jaké věkové kategorie se řadíte?

Graf č. 1

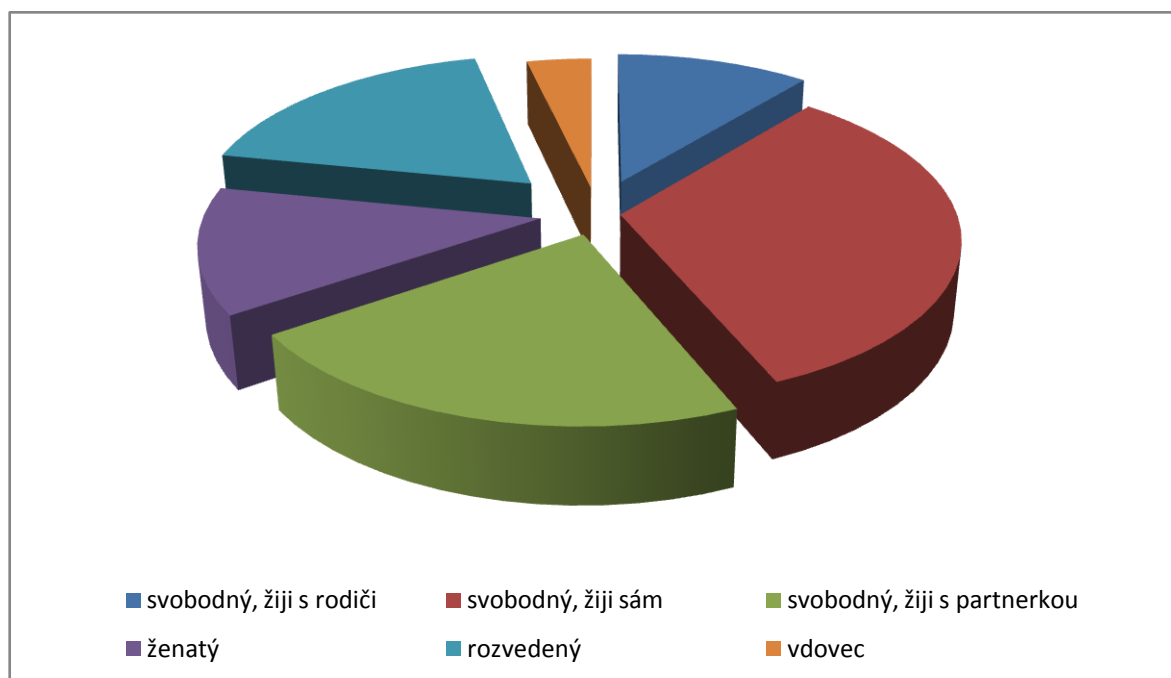
Zdroj: Vlastní výzkum

Graf č. 1 ukazuje věkové rozpětí odsouzených ve věznici Mírov. Nejpočetnější skupinu tvoří odsouzení ve věku mezi 30 a 50 lety. Celkem 62%. Stejnou měrou 18% jsou zastoupeny věkové kategorie mladých do 30 let a těch starších mezi 51 a 65 let. Nejmenší počet je vězňů v důchodovém věku pouhých 2 %.

Otázka č. 2: Rodinný stav.

Graf č. 2

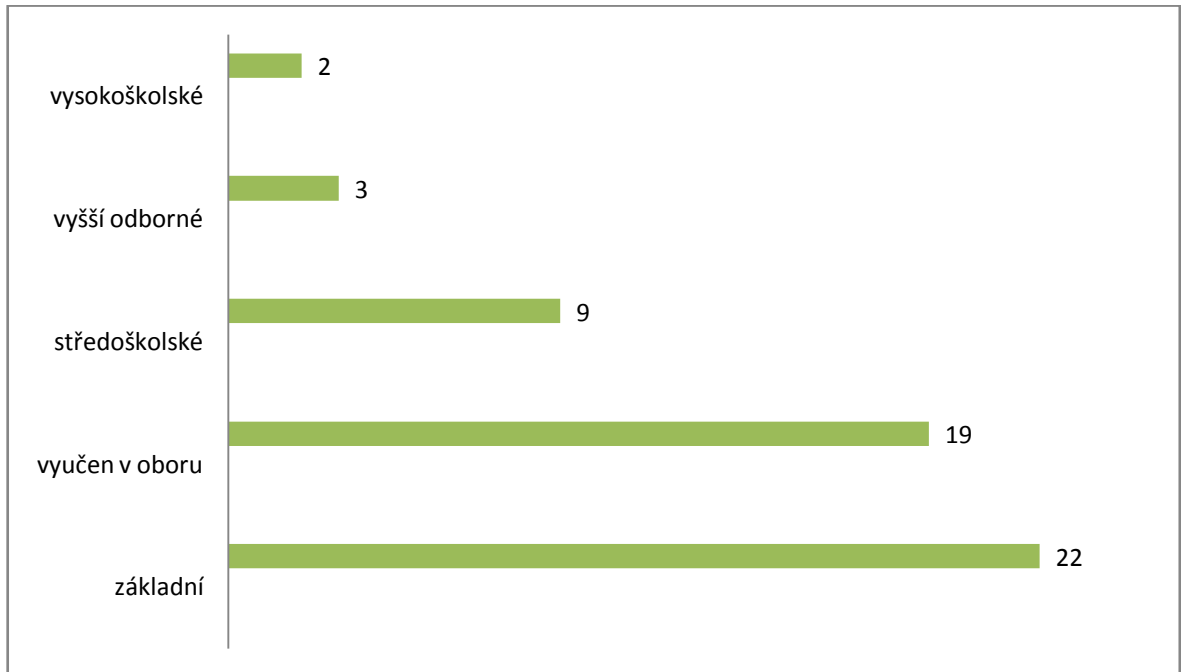

Zdroj: Vlastní výzkum

Dle grafu č. 2 je velká část vězňů svobodných, ale v kontaktu s rodinou. Z 55 dotázaných odpovědělo 36, že jsou svobodní. Z nich 6 jich bydlí s rodiči, 18 bydlí samo, a 12 s partnerkou. 7 vězňů je ženatých a 10 rozvedených. Mezi respondenty jsou též dva vdovci.

Otázka č. 3: Nejvyšší dosažené vzdělání

Graf č. 3

Zdroj: Vlastní výzkum

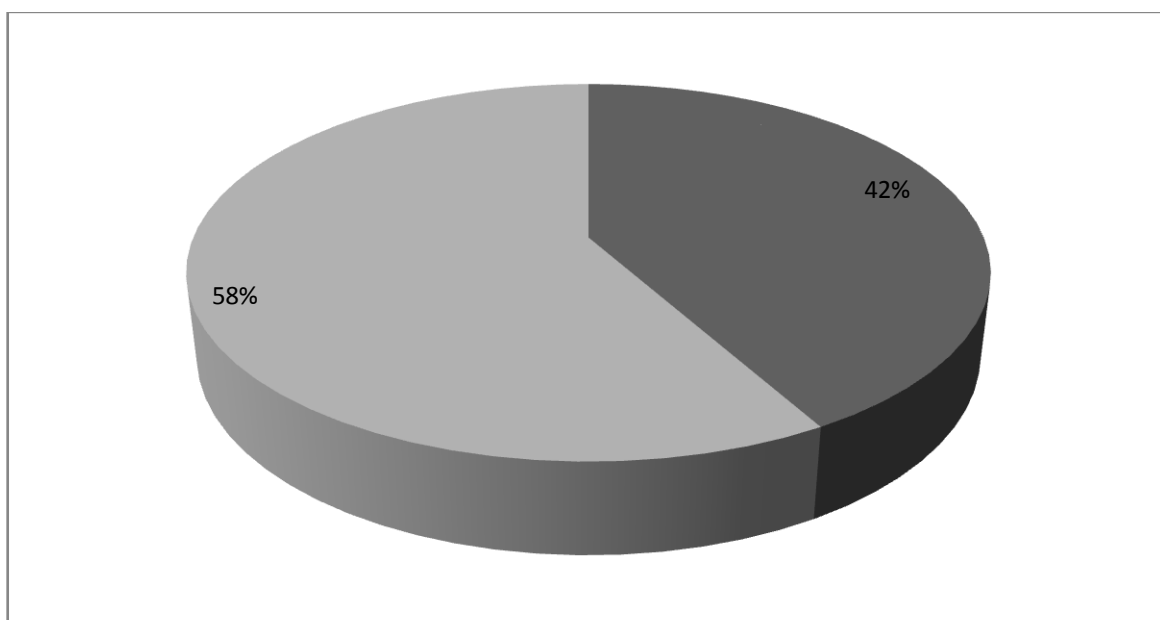
Graf č. 3 zobrazuje vzdělanost odsouzených. Z celkového počtu dotázaných má 22 vězňů pouze základní vzdělání. 19 je vyučených v nějakém oboru (kuchař, zedník, elektrikář apod., někteří popsali). 9 odsouzených má středoškolské vzdělání, 3 vyšší odborné a 2 dokonce vysokoškolské. Tato čísla ukazují, že vzdělanost národa má vliv na způsob života i na výskyt kriminálního chování. Jak je vidět v grafu, čím vyšší vzdělání, tím menší počet delikventů.

Otázka č. 4: Jste ve výkonu trestu zařazen do práce a vyhovuje Vám plán práce? Jste spokojený s výší odměny?

Z 55 dotázaných je ve věznici Mírov celkem 16 vězňů zaměstnaných a většina z nich pracuje kvůli výdělku a také vyplnění času. 19 odsouzených uvádí, že dosud do práce zařazení nebyli, ale pracovat chtějí a 14 z celkového počtu nepracuje, buď, z důvodů zdravotních nebo proto, že zkrátka o práci nemají zájem.

Otázka č. 5: Můžete ve věznici uplatnit své vzdělání?

Graf č. 4

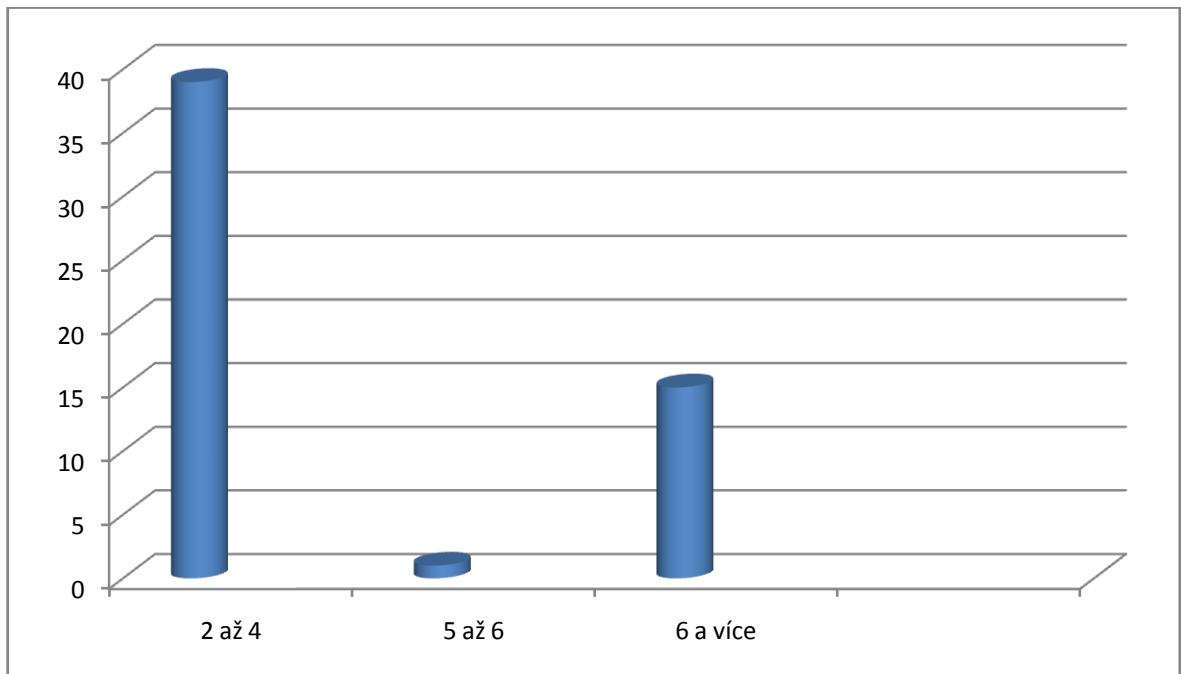

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf č. 4 ukazuje na možnosti využití dosaženého vzdělání odsouzených při práci ve věznici. Ačkoliv větší polovina výšečového grafu patří těm, kteří výši svého vzdělání nijak uplatnit nemohou, 42% v pravé části grafu není číslo zanedbatelné. Vzhledem k otázce č. 3, která prokázala největší míru odsouzených s výučním listem a možností pracovního zařazení v mírovské věznici lze předpokládat, že právě z této skupiny je nejvíce těch, kteří zde pracují v různých profesích.

Otázka č. 6: Kolik je Vás v cele?

Graf č. 5

Zdroj: Vlastní výzkum

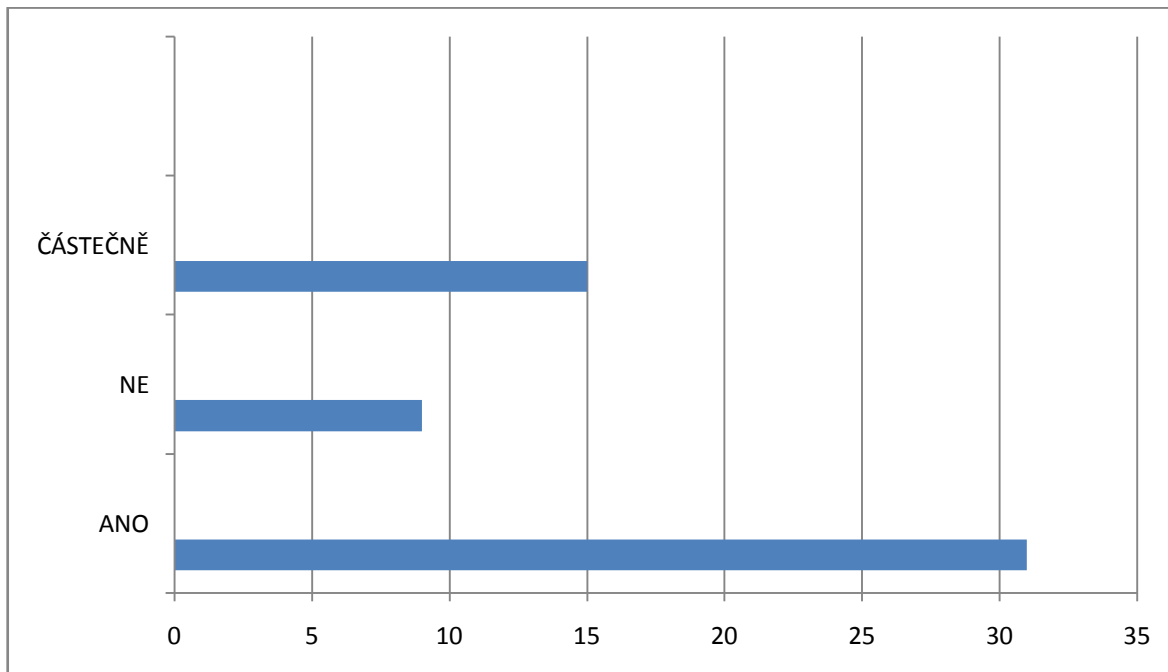
Dle grafu č. 5 je zřejmé, největší počet odsouzených je v celách umístěných po 2 nebo po čtyřech. Jeden odpovídá, že jich je 5 a zbytek vězňů je po šesti či více.

Otázka č. 7: Vyhovuje Vám kolektiv spoluvězňů v cele, rozumíte si s nimi, odpovídají Vaší povaze?

Na tuto otázku většina odsouzených odpověděla „ANO“ pouze 3 odpovědi zněly: „NE“. Přestože jinou možnost odpovědi neměli, někteří vězni připisovali k možnosti ANO, že si nerozumějí se všemi. Z toho lze vyvodit, že soužití s druhými lidmi jim ne vždy vyhovuje, ale snaží se s ostatními vycházet. A nepochybně jim v tom pomáhá i vězeňský personál.

Otázka č. 8: Vychází vám personál věznice vstříc při řešení problémů v kolektivu spoluvězňů?“

Graf č 6

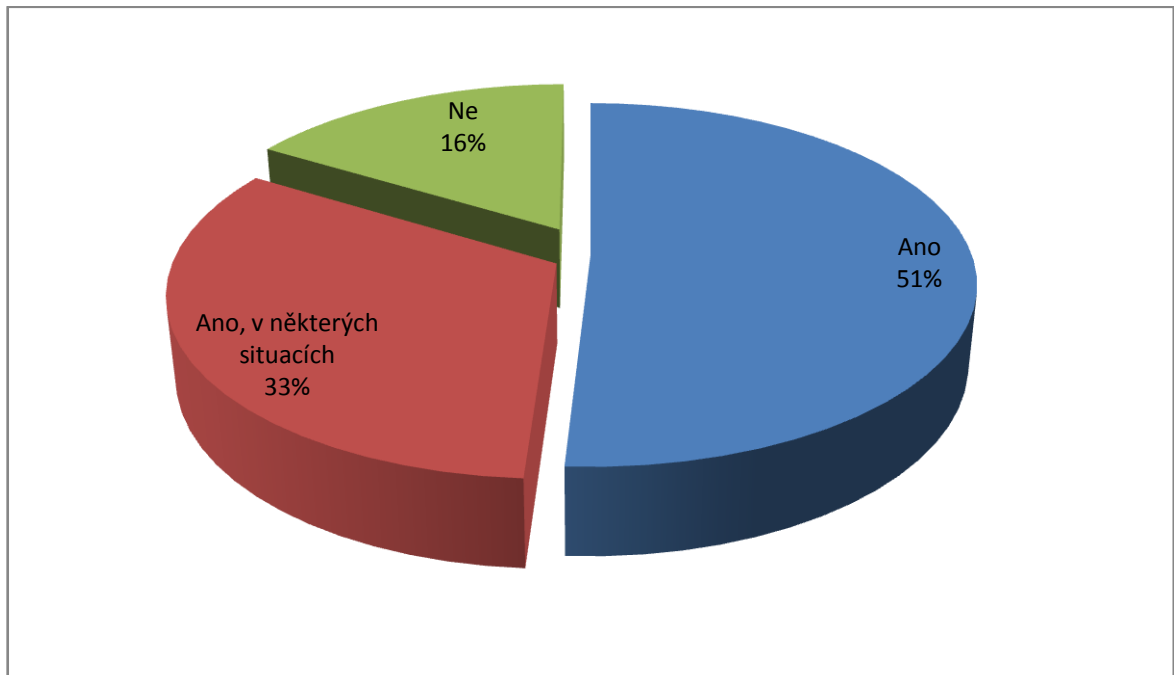

Zdroj: Vlastní výzkum

Počet odsouzených, kteří na otázku č. 8 odpověděli kladně, dokazuje, že vězeňský personál se skutečně snaží jim pomáhat se zvládnutím všech potíží se spolubydlícími. 31 dotázaných odpovídá ANO. 15 respondentů odpovídá, že personál pomáhá částečně, ale i to znamená snahu a pouze 9 dotázaných říká, že personál jim nepomůže. Je však známo, že povahy lidí se různí a ne vždy lze pomoci všem.

Otázka č. 9: Považujete práci specialistů a vychovatelů za přínosnou z hlediska zvládnutí obtíží spojených s výkonem trestu?

Graf č. 7

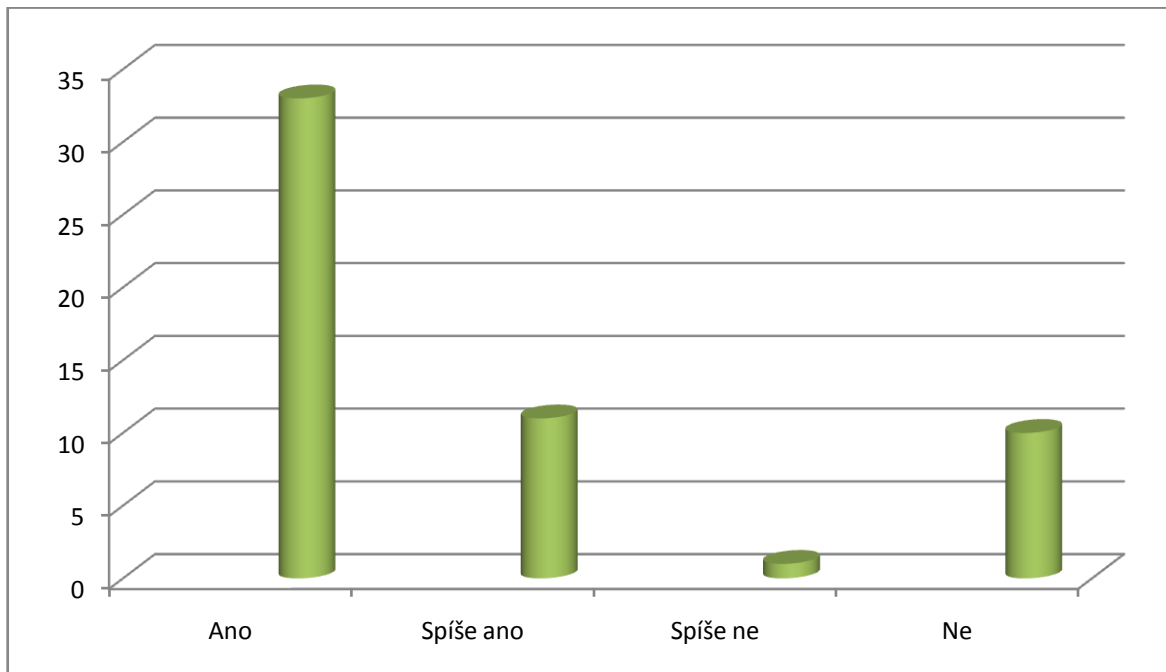

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf č. 7 znázorňuje přínos odborníků a vychovatelů při pomoci odsouzeným se zvládnutím pobytu ve vězeňském prostředí. Více jak 50% vězňů je přesvědčeno, že bez pomoci personálu, by zvládaly všechny obtíže spojené s výkonem trestu mnohem hůře. 33 % se vyjádřilo, že ji personál pomáhá pouze v některých situacích a 16 % si myslí, že personál nijak nepomůže.

Otázka č. 10: Vychází Vám personál vstříc při řešení rodinných problémů spojených s dlouhým odloučením?

Graf č. 8

Zdroj: Vlastní výzkum

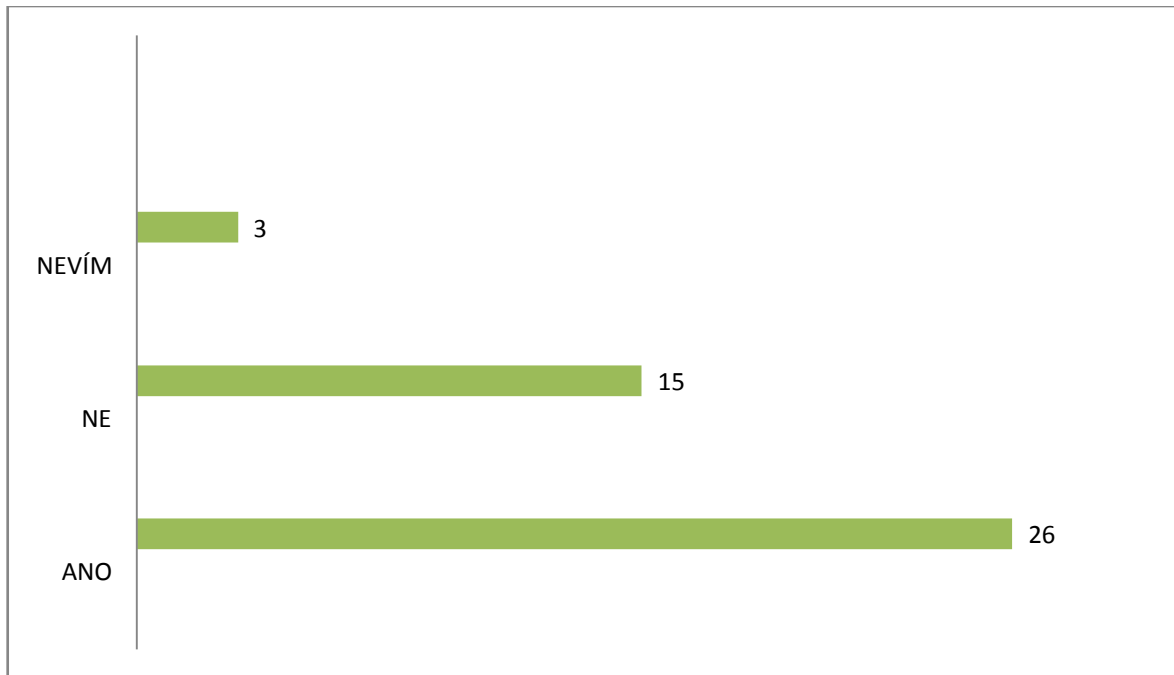
8.2 Otázky 11-13 pro odsouzené s vyšší trestu do 25 let

Otázka č. 11: účastníte se všech aktivit připravovaných odborným personálem? Co Vás nejvíce baví?

Tato otázka byla otevřená. Odsouzení v odpovědích vyjádřili vlastními slovy, kterých aktivit se účastní, které je nejvíce baví. Nejčastější odpověď zněla: „Nejvíce mě baví pohybové aktivity a zájmové činnosti“. Také vzdělávací aktivity byly hodně časté. Odsouzení baví hodiny českého jazyka, výuka práce s počítačem či kroužky zaměřené na českou a světovou kinematografii.

Otázka č. 12: Domníváte se, že programy zacházení jsou přínosem při přípravě na řádný život mimo věznicí?

Graf č. 9

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf č. 9 ukazuje počet odsouzených, kteří jsou přesvědčeni, že programy zacházení mají v jejich životě svůj význam. Přestože 15 ze 44 dotázaných odpovídá záporně a 3 nevědí, zda tomu tak je, 26 kladných odpovědí hovoří ve prospěch těchto programů.

Otázka č. 13: Jednou Váš trest skončí. Jaká je Vaše představa o životě mimo věznicí?

Opět otázka otevřená a odpovědi se různí. Většina odsouzených je rozhodnuta svůj život na svobodě změnit. Žít řádným, uspořádaným životem, najít si práci, starat se o rodinu. Některé odpovědi jsou velmi zajímavé.

Příklady:

Odsouzený č. 1- „Na tuto otázku je velice těžké odpovědět. Já pojedu domů za svojí rodinou, zařídím všechny papíry na úřadech a budu se snažit najít práci nebo znovu rozjedu živnostenský list. Budu se snažit zařadit opět do společnosti.“

Odsouzený č. 2 - „Nemohu nyní soudit, až se v konkrétní situaci člověk ocitne. Určitě se ale budu snažit, abych se do vězení již nikdy nevrátil“.

Odsouzený č. 3 - „Najdu si práci, abych se postaral o rodinu a rád bych pokračoval v přestavbě rodinného domku. Moc bych chtěl dětem a manželce vynahradit kus života, kdy jsem hlavně dětem chyběl a rád bych s nimi navázal citové a duchovní pouto, které se výkonem trestu zpřetrhalo. Vím, že jsem již dosti ponaučen a budu se chovat maximálně zodpovědně. Nebudu pít, ani nic jiného špatného dělat“.

Z těchto myšlenek vyplývá, že převýchova a resocializace má svůj význam. Ačkoli se mnoha odsouzeným nepodaří své sny naplnit a brzy se do věznic vracejí, alespoň o nich uvažují a dávají si předsevzetí.

8.3 Otázky č. 11-13 pro odsouzené ve výstupním oddělení

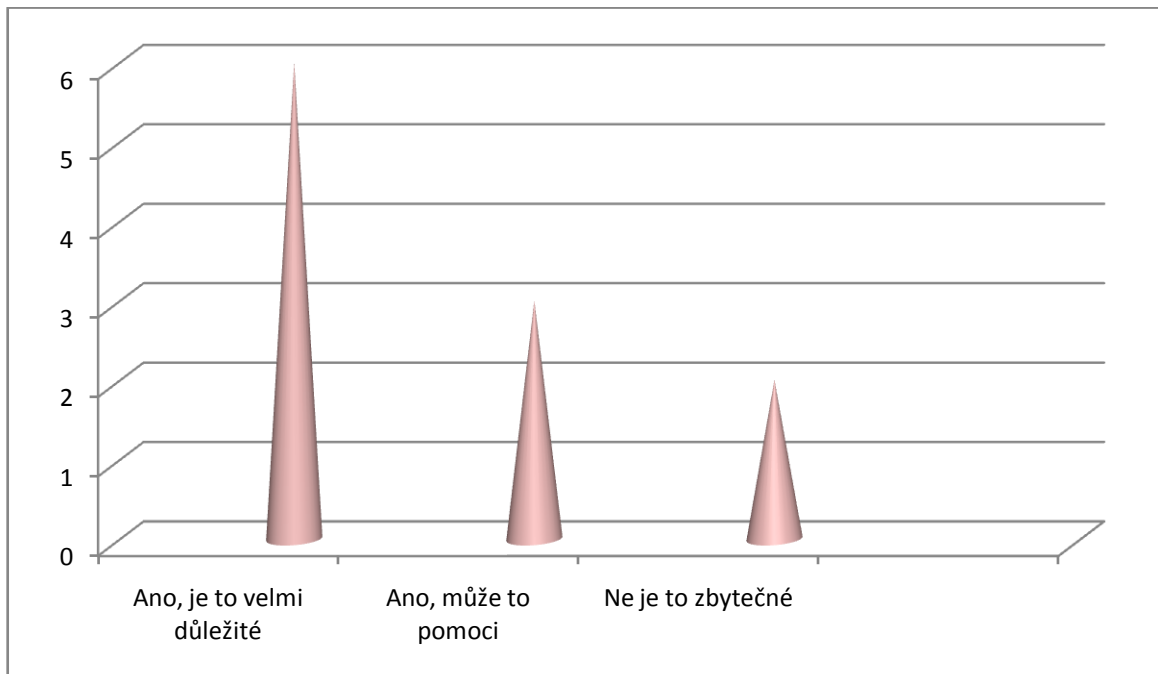
Ve výstupním oddělení jsou odsouzení, kterým do propuštění zbývá několik týdnů či již jen dnů. Chodí na terapie a individuální poradenství a předpokládá se, že jsou již na život v běžné společnosti dobře připraveni.

Otázka č. 11: Cítíte se připravený pro život mimo věznici, máte vytvořené zázemí v rámci rodiny nebo postpěče?

Zde myslím není nutné znázorňovat čísla v grafu, protože všech jedenáct dotázaných odpovědělo ANO. I když někteří nemají rodinu, ke které by se vrátili, jsou dobře informovaní o možnostech postpěče. Právě ve výstupním oddělení se věnuje největší část rozvrhu dne umění řešit krizové situace, které na propuštěné vězně venku čekají. Takže když opouštějí bránu věznice, vracejí se k rodinám nebo jsou směřováni na Probační a mediační službu a ta jim pomáhá dál se zařazením do společnosti.

Otázka č. 12: Považujete individuální terapie a poradenství poskytované na výstupním oddělení za důležité pro vaši budoucnost?

Graf č.10

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf č. 13 ukazuje převahu těch, kteří přípravu nepodceňují. Terapie a poradenství považují za důležité a nutné, což je jistě velmi správné. 6 dotázaných odpovědělo, že je to pro ně klíčové. 3 jsou přesvědčeni, že jim to může pomoci. 2 z respondentů tyto aktivity považují za zbytečnost. Nejspíš proto, že jejich odpovědi v celém dotazníku jsou vždy záporné.

Otázka č. 13: Jaká je vaše představa o životě mimo věznici?

Tato otázka byla otevřená, a proto nejlépe ukáže výsledek šetření opět několik příkladů odpovědí. Stejně, jako předchozí skupina i tito odsouzení jsou přesvědčeni, že budou žít spořádaným životem.

Odsouzený č. 1: „V rámci možností, člověk musí očekávat překážky“

Odsouzený č. 2: „Vrátím se domů ke své rodině. Žena i děti na mě trpělivě čekaly, nesmím je již nikdy zklamat.“

Odsouzený č.3: „Práce, rodina, žít klidný život

Odsouzený č. 4: „Představy nemám, ale mám spoustu přátel a skvělou rodinu a to stojí za to zůstat na svobodě. A podle toho také budu žít, kriminál mě donutil myslet hlavou a to je zbraň.“

9 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Výzkum byl proveden v měsíci únoru 2014. Proběhl formou dotazníkové metody a cílem bylo získat co nejvíce dat o problematice resocializace z pohledu odsouzených. Výzkumný soubor měly původně tvořit tři skupiny vězňů z oddělení výkonu trestu ve věznici Mírov. Protože z oddělení doživotních trestů byla návratnost dotazníků nulová, výsledky jsou analyzovány pouze z odpovědí dvou skupin.

První skupinu tvořili odsouzení s výší trestu do 25 let, při čemž někteří měli ještě celý trest před sebou, jiným zbývá kratší doba. Celkem jich odpovídalo 44. Druhou skupinou byli odsouzení čekající na propuštění ve výstupním oddělení. Těch bylo jedenáct.

Všichni odpovídali celkem na třináct otázek. Otázky byly členěny do čtyř částí. Otázky 1-3 byly zaměřeny na zjištění základních údajů o odsouzených. Věková kategorie, rodinný stav a dosažené vzdělání. Otázky 4 a 5 na uplatnění dosaženého vzdělání a zaměstnanost ve výkonu trestu odnětí svobody. Otázky 6-10 směřovaly ke zvládnutí potíží spojených s pobytem ve vězení a otázky 11 – 13 na význam programů zacházení a aktivitu odsouzených, či připravenost na život v reálném světě. Otázky 1-10 byly pro obě skupiny stejné. 11-13. otázka se odvíjela od zařazení odsouzeného na oddělení dle délky trestu.

První část otázek a odpovědí zmapovala věkovou kategorii, která se pohybuje nejčastěji mezi 30 a 50 lety (graf č. 1). Většina odsouzených má rodinu, ačkoliv v současnosti musí odpovědět, že žijí sami. Za rodinou se ale chtějí vrátit (graf č. 2). Otázka č. 3 pak ukazuje, že čím vyšší vzdělání, tím nižší kriminalita. 22 dotázaných přiznává pouze základní vzdělání a 19 vyučení v oboru.

Na vzdělání navazuje druhá část otázek, které jsou zaměřeny na možnosti pracovního uplatnění. Vzhledem k pracovním pozicím a druhům práce v mírovské věznici je nejvíce zaměstnaných z řad vyučených vězňů. V podstatě všichni, kteří v otázce č. 4 odpověděli, že jsou zařazení do práce, odpověděli v otázce č. 5, že mohou uplatnit své vzdělání nebo alespoň pracovní zkušenosti z civilního života.

Třetí část otázek se zabývá kolektivem a schopností vycházet s ostatními spoluvězni, řešení potíží spojených s výkonem trestu a dlouhým odloučením od rodiny. Graf č. 5 ukazuje umístění odsouzených v celách co do počtu. Nejčastěji jsou 2-4, nebo 6 a více. Ať už je jich v cele více, či méně, je jisté, že lidé mají různé povahy. I když většina vězňů

odpovídá, že jim kolektiv vyhovuje, z grafu č. 6 je zřejmé, že bez pomoci vězeňského personálu by to jen těžko zvládali. Stejně tak další odpovědi dokazují, že bez odborníků, kteří se jim věnují, by přinejmenším zpočátku odloučení od rodiny, psychické potíže a zcela jiné životní podmínky než v civilním životě neměli šanci vstřebat a ztotožnit se s nastalou situací.

Čtvrtá část otázek byla sestavena odlišně pro první i druhou skupinu. Pro odsouzené s několikaletým trestem před sebou byly zaměřené především na programy zacházení a na jejich aktivitu. Do těchto programů jsou zahrnuty pracovní aktivity, zájmové i vzdělávací. Dle odpovědí odsouzení nejraději cvičí a posilují. Ti, kteří pracují, se zapojují do lehčích pohybových aktivit, ostatní do posilování. Také je baví modelářství a kreslení. Převážně se zapojují do všech aktivit, které jsou jim umožněny. Je to logické, jakoukoliv činností rychleji ubíhá čas a také se mohou naučit nové věci. Pokud jde o samotné programy zacházení, větší počet vězňů je přesvědčený, že jsou nezbytné pro jejich budoucí schopnost vrátit se do normální společnosti a téměř všichni věří, že připraveni budou. Odpovědi na poslední otázku hovoří za vše.

Odsouzení ve výstupním oddělení měli odpovídat na otázky týkající se přípravy na život v civilu. Zde mají povinnost absolvovat skupinové i individuální poradenství, učí se vyřizovat doklady, jednat s úřady, s věřiteli a jsou zasvěcováni do možností postpěče. Odpovídalo celkem jedenáct respondentů a na otázku č. 11 shodně odpověděli, že se mají kam vrátit, že mají „venku“ zázemí. Graf č. 10 ukazuje, že i zde je nezbytná pomoc odborného personálu a vliv programů zacházení. I odsouzení, kteří již počítají na prstech, za jak dlouho se otevře brána věznice, přípravu na řádný život nepodceňovali. Otázkou však zůstává, jakou mají vůli ve svých předsevzetích vytrvat. I oni totiž v otázce č. 13 rozepisovali své pocity a své odhodlání již nikdy se do vězení nevrátit. Ne každému se ale jeho sny vyplní.

Toto byly názory, myšlenky a odpovědi vězněných osob ve výkonu trestu odnětí svobody ve věznici Mírov, v oddělení s ostrahou a se zvýšenou ostrahou na otázky týkající se resocializačního procesu. Podle nich to vypadá, že všichni vyjdou ven napravení a již nikdy žádný trestný čin nespáchají. Dle názorů odborného vězeňského personálu je ale vše trochu jinak. Odsouzení se všech aktivit účastní a respektují je, jelikož to zvyšuje šanci uspět při žádosti o PP či přeražení do věznice mírnějšího typu. Úroveň resocializačního programu se v kontextu odborného zacházení s vězeňskou subkulturou odvíjí od typu věznice, bezpečnostních opatření, včetně statické a dynamické bezpečnosti a v neposlední

řadě od vězeňské klientely. Možnosti uplatňování prvků resocializace jsou determinovány druhem věznice, délkou a typem trestu. Podle nich je resocializace v ostraze a zvýšené ostraze nenaplnitelná. Většina odsouzených jsou recidivisté nebo jsou trestáni mnohokrát za stejnou trestnou činnost, která se časem z pohledu škody či ujmě na životě a zdraví zvyšuje. Také s rodinami to není tak růžové, jak odsouzení tvrdí. Vztahy jsou zpravidla již při nástupu trestu narušené nebo chybí úplně. Pracovní zkušenost a uplatnění na trhu práce žádné. Resocializace je možná snad jen v odděleních pro mladistvé, prvotrestané nebo ve věznicích s dozorem či dohledem. V mírovské věznici vidí odborníci možnou resocializaci v upevňování pracovních návyků. Pracovní zařazení odsouzených má největší význam, bohužel po skončení trestu se většinou vytvořený pracovní návyk v důsledku nezaměstnanosti, rychle vytratí. Také by uvítali speciální akreditované kurzy (svářečský, VZV apod.), ze kterých by odsouzení získali osvědčení a průkazy použitelné v běžném životě. Pro odsouzené nezaměstnané by dle personálu měly být v programech zařazeny činnosti brigádnické, v nichž by se odsouzeným nabídla třeba práce na pozemcích, kde by pěstovali vlastní zeleninové produkty. Prostor pro vytvoření takovýchto pozemků by věznice jistě našla.

10 ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se pokusila proniknout do problematiky vězeňství a najít odpovědi na otázky, které se týkají resocializace odsouzených. Protože však toto téma je velmi rozsáhlé, nebylo možné věnovat se všem jeho aspektům.

Tématikou vězeňství se zabývá celá řada odborníků. Pedagogů, psychologů, sociologů a samozřejmě sociálních pedagogů. Teoretickou část jsem proto rozpracovala s pomocí dostupné literatury a informací na sociálních sítích, kterých je již v současné době velký výběr. Zaměřila jsem ji na samotný výkon trestu a vliv vězeňského prostředí na osobnost jedince. Jsem přesvědčena, že na průběh resocializace má velký vliv právě prostředí, ve kterém probíhá. Dále jsem se soustředila na programy zacházení a jejich účinnost. Zabývala jsem se komplexní péčí o odsouzené s dlouhodobými tresty ve věznici Mírov a to od nástupu výkonu trestu až po jeho ukončení. Pro přiblížení jsem nastínila stručný přehled vývoje českého vězeňství, práci a vzdělávání VS ČR a představila historii i současnost věznice Mírov.

Praktická část probíhala prostřednictvím dotazníkové metody. Stanovila jsem tři výzkumné otázky a tři hypotézy. Hypotézy H1, H2 i H3 byly výzkumem potvrzeny. Odsouzení jsou většinou aktivní, snaží se spolupracovat a pomoc odborného vězeňského personálu považují za nezbytnou a jim prospěšnou.

Také na všechny tři výzkumné otázky vyšly kladné odpovědi. Odsouzení vnímají programy zacházení jako důležitou součást přípravy na řádný společenský život a cítí se připraveni dostatečně. Také práce VS ČR a dalších odborníků je při resocializaci a tvorbě programů zacházení nepostradatelná.

I přes tyto údaje, stejně jako odborní pracovníci věznice, si ani já nejsem zcela jistá, zda je resocializace účinná vždy. Stačí sledovat média a číst noviny, aby si člověk udělal vlastní úsudek. Kolik odsouzených má sen, již nikdy se do vězení nevrátit a tento sen se opakuje několikrát v jejich životě. Já jsem přesvědčena, že nestačí vytvářet kvalitní podmínky a programy zacházení ve věznicích. Zcela jistě je velmi důležitý i přístup samotného trestaného a jeho vůle chtít se změnit. Také společnost má svůj podíl na neustálém zvyšování kriminality a recidivy kriminálních činů. V rámci demokratického vývoje se zcela změnilo myšlení občanů, jejich hodnotová měřítko jak k majetku, tak také k životu

a zdraví jedince. Neúcta k platným zákonům a úporná snaha o jejich porušování, sociální nejistota a další negativa mají za následek nežádoucí stav celé naší společnosti. Proto se domnívám, že s resocializací by se mělo začít ještě dřív, než dojde ke spáchání trestného činu. Uvnitř celé společnosti. Pak by se třeba podařilo kriminalitu vymítit nebo alespoň její výskyt zmírnit. Bohužel je to asi jen moje domněnka a je momentálně nereálná.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BIEDERMAN, E., PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Institut pro kriminologii. Praha: 2011. ISBN 978-80-7338-115-8

ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Praha: 2004,2009. Str. 59. ISBN 978-80-7380-213-4

FRANCEK, J. *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha: 1999. Str. 31. ISBN 80-86182-91-6

HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. Vysoká škola evropských a regionálních studií. České Budějovice: 2006. Str. 57-58.

KRAUS, B., JŮZL, M., TANNENBERGEROVÁ, M. *Teorie výchovy*. Brno: 2011, ISBN 978-80-8712-04-8

KUBÍČKOVÁ, P., KMETÍK, I. *Penologie*. Karviná: 2011, str. 36-40

MÜHLPACHR, P. *Speciální pedagogika*. Brno: 2010. Str. 146.

RYBNÍČKOVÁ, S. *Šumperský a Jesenický deník*. denik.cz. 19. 2. 2014

SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie*. Technická univerzita. Liberec: 2007. IBSN 978-80-7372-204-6

SPURNÝ, F., a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách na Moravě a ve Slezsku II, Severní Morava*. Praha: 1983 Str. 153-154

Vydavatelství místopisného tisku. Proxima Bohemia s.r.o. Olomoucký kraj. Města a obce olomouckého kraje.

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. Generální ředitelství, Praha- Pankrác. *Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015*. Praha: 2005. str. 16

ZÁHORSKÁ, J. *Psychologická intervence při vyšetřování trestných činů*. Portál. Praha: 2007. Str. 136. ISBN 978-80-7367 236-2

ZOUBKOVÁ, I., MOULISOVÁ, M. *Kriminologie a prevence kriminality*. 2004. Str.69-70

VNITŘNÍ ŘÁD VĚZNICE MÍROV. Mírov: 2005

Zákon č. 169/ 1999 Sb., O výkonu trestu odnětí svobody, § 8.

<http://www.palmknihy.cz/web/kniha/zakon-c-169-1999-sb-o-vykonu-trestu-odneti-svobody-5616.htm>. 8. 1. 2014

Zákon č. 40/2009 Sb., *Trestní zákoník*. Oddíl 7, § 88 odst. 1 a 2

ŘÁD VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY § 41. <http://www.trestni-rizeni.com/other/radtrestu.html> . 20.2.2012

Vězeňská služba české republiky 2012. Vazební věznice Pankrác. www.vscr.cz/veznice-pankrac.cz 8.1.2014

<http://www.fsps.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/kriminologie/osobnost>. 9.1.2014

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČSR - Česká socialistická republika

ČSSR - Československá socialistická republika

DVS - Skupina vnitřní diference

GŘ VS - Generální ředitelství vězeňské služby

KSČ - Komunistická strana Československa

OSN - Organizace spojených národů

PP - Podmínečné propuštění

ŘVTOS - Řád výkonu trestu odnětí svobody

VSČR - Vězeňská služba České republiky

VZV - Vysokozdvihný vozík

ZVTOS - Zákon o výkonu trestu odnětí svobody

